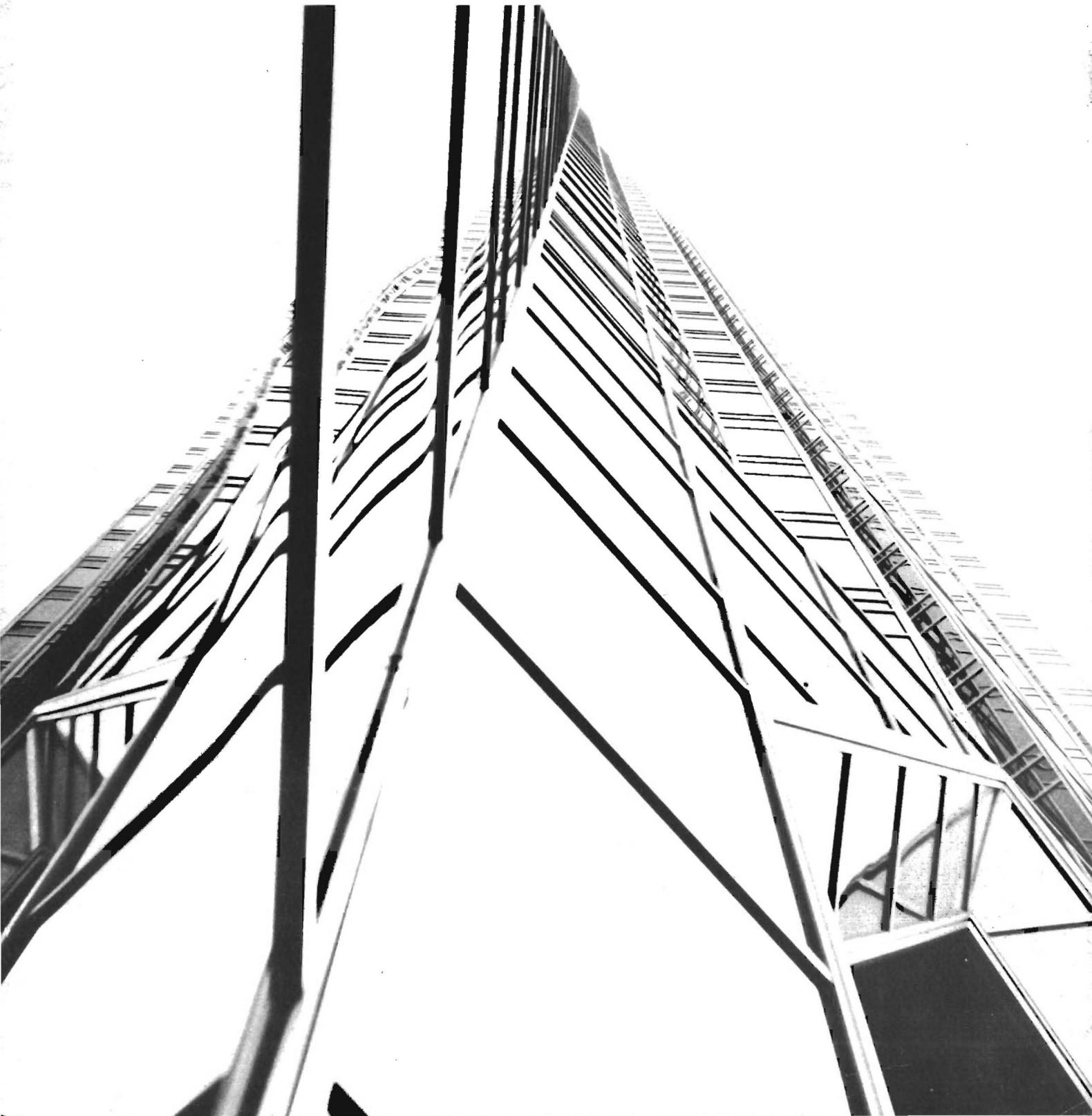

nummer 116 oktober 1984

nostra

REDACTIE

Pieter Boot
Adriaan Dorresteyn
Marcel Klopper
Herman P. Kreulen
Marcel Michelson
Ruurd Mulder
Diederik Ogilvie
Marleen Janssen Groesbeek

ADRES

Jodenbreestraat 23
kamer 1339
1011 NH Amsterdam

telefoon: 525 2497

Adreswijzigingen:

Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam

Reacties

De redactie stelt zich open voor reacties,
behoudt zich echter het recht voor deze in
te korten.

REDACTIONEEL

'De wiskunde en de modellen lijken binnen de economie-beoefening de plaats van het geweten te hebben ingenomen.' schreef Clemens Graafsma streng in de Volkskrant.

Is het echt al zo erg?

De economie is een waardevrije wetenschap. Die stelling wordt je reeds in het eerste jaar studeren bijgespijkerd. De werkelijkheid blijkt vaak anders te zijn, merk je al snel wanneer je het eerste meertje boeken verslonden hebt. Toch blijft het een meegegeven ideaal voor de zuivere econoom; waardevrij onderzoek.

Terecht, natuurlijk. De analyses, de onderzoeksmethode van de ware wetenschapper dient objectief te zijn.

Maar er is nog iets anders. Wanneer je zo in de kantine kijkt en je ziet al die druk pratende en betogende economen-in-spé, moet je dan aannemen dat dat waardevrije personen zijn?

Nee, dáár ligt het verschil. Een waardevrije onderzoeker dient ook een bewust mens te zijn. Een bewust mens kenmerkt zich door een geweten. Een zuiver onderzoekend econoom kan na een waardevrije analyse concluderen dat het financieringstekort te hoog is, en daartoe remedies verzinnen. Maar een bewust econoom ziet tevens de ellende van werkloosheid en armoede en weet dat de analyse nog geen echte, werkelijke, oplossing geboden heeft.

ADVERTENTIES

Advertentietarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.
Opdrachten bij voorkeur schriftelijk aan de redactie richten.
Voor telefonische inlichtingen:
(020) 525 2497 - 525 4134
(02209) 1818 (Ruurd Mulder)

Rostra verschijnt gemiddeld acht keer per jaar in een oplage van 2500 exemplaren.

COVER

Dick van Hell

DRUK

Kaal Boek, Nwe Herengr.61, Amsterdam.
telefoon: (020) 262 908

INHOUD

Macro in Mini, MK	pag	3
Een meso-mens, MM	pag	5
Betrekkelijkheid van vakken, AD	pag	8
Ecoline, Steven Adolf	pag	9
Kuifje in Kapitalistenland (II), MM	pag	10
Wederzijds begrip van de AIESEC, Ad van Kooten	pag	12
De P in de Mix, HPK	pag	13
De rekenaars van vakgroep III, RM	pag	14
Assertief, A	pag	15
Economie, bewapening en ontwikkeling, Gosia Bos	pag	16
Raad & Daad, MM	pag	19

Macro in mini

Van wetenschappelijk medewerker tot kleine ondernemer

Enkele maanden geleden vond in Amsterdam de opening van de zoveelste nieuwe modezaak plaats. Gelegen op een wat ongebruikelijke plaats, in de Ten Katestraat achter de Kinkermarkt kraampjes, ging zij de strijd om de gunst van de klant aan met een 'trendy' naam en een wat minder fashionable assortiment. Bij een kort bezoek aan deze zaak zullen diegenen die de laatste jaren enige tijd op onze faculteit hebben doorgebracht, een verrassende ontdekking doen. Want de eigenaar van het voormalige Hi-life, nu Titafet, blijkt niemand minder te zijn dan Drs. John Schotsman, tot voor kort nog lid van onze macrovkgroep. Voor Rostra aanleiding om zich ter plekke te gaan informeren.

Bij mijn aankomst in de Ten Katestraat kost het opvallend veel moeite om Titafet te lokaliseren. De gebruikelijke begroeting door flikkerende uithangborden blijft achterwege en de nog niet opgeruimde marktkraampjes belemmeren het uitzicht. Het ontbreken van een naambordje draagt eveneens niet bij tot een grote mate van herkenbaarheid. Gelukkig zijn er nummerbordjes om me uit de nood te helpen. Op nummer 71 hangen enkele broeken en T-shirts voor het raam en staan een paar rekken met afgeprijsde kleding buiten. De witte gevel wordt gesierd door enkele vlaggen.

Met gemengde gevoelens betreed ik de winkel die smal en langgerek blijkt te zijn. Kleding is uitgestald waar mogelijk. Helemaal achterin bevindt zich een tafel met een kassa, een telefoon, een verzameling buttons en zwarte Jack Nicholsonbrillen. Schotsman, die hieraan aan het werk is, begroet me hartelijk en stelt voor om de hoek even een pilsje te halen. Na gezamenlijk de vlaggen en andere attributen naar binnen gehaald te hebben, wordt de daad bij het woord gevoegd. En even later nemen we achterin de winkel (met een biertje) plaats aan de enige tafel die de winkel rijk is.

Mijn eerste vraag heeft betrekking op de drastisch veranderde werkring. Hoe komt iemand ertoe om zich na een paar jaar van wetenschappelijk medewerkerschap bijna van de ene dag op de andere dag in het modewezens te storten?

'Ik wilde wat anders. Bijvoorbeeld gaan werken bij een groot concern, maar dat gaat moeilijk aangezien deze voornamelijk geïnteresseerd zijn in pas afgestudeerden. Daarom besloot ik iets voor mezelf te beginnen, wat me wel een uitdaging leek. En dan rijst de vraag wat. Ik had al eerder zakelijke ervaringen opgedaan als participant in een bedrijf dat zich met computers bezig hield en waar anderen de benodigde vakkennis voor leverden. Aangezien ik ditmaal niet over dergelijke partners beschikte noch specifieke vakkennis bezat, heb ik gezocht naar iets waarvoor weinig know-how benodigd is. En zo

kwam ik op het modewezens. Enige kennis van zaken is ook in deze wereld onontbeerlijk, je moet weten welke artikelen wel of niet lopen. Maar om te weten wat dit jaar in is, mini, midi of maxi, is het lezen van enkele modetijdschriften al voldoende.'

Heeft u geen voorbeelden gebruikt; andere modezaken, die met een soortgelijke opzet succesvol opereerden?

'Dat wel. Vlakbij het Maupoleum zit in de galerij bij de metro-ingang een winkeltje, Mirage, met een assortiment heel modieuze kleding, punky noemen ze dat. En ik dacht: apart spul, dat zie je niet veel, daar is vast een markt voor te vinden. Je zag dergelijke kleding veel in het centrum van Amsterdam en het leek mij een geslaagde formule om deze artikelen in een volkswijk te brengen.'

Spelenderwijs

Toch komt het mij onwettelijk voor dat je zonder enige ervaring zomaar in een bepaalde branche aan de slag kunt. Neem bijvoorbeeld het inkopen van de collectie. Dit zal zeker een bepaalde deskundigheid vereisen.

'Maar die doe je al snel op. Bij het inkopen gaat het om twee dingen: je moet de juiste artikelen tegen de juiste prijs inkopen. Dit leer je spelenderwijs. Wat je wel moet weten is waar je het koopt. Als je niet weet wat het confectiecentrum is, moet je er niet aan beginnen. Ik heb zelf veel praatjes gemaakt, ben naar binnengelopen bij winkels en heb beurzen afgelopen. Het is een kwestie van alert rondkijken, dan weet je wat er te koop is.

De beste prijzen maak je als je bij jezelf denkt van zal ik dit nou wel doen, zal ik wel kopen. En als je dan op het punt staat om weg te lopen merk je hoeveel ze nog in prijs willen zakken. Er zijn geen vaste prijzen, er valt over te onderhandelen. Vooral als je grote partijen koopt.'

Betekent dit dat er bij deze collectie geen eigen ontwerpen zitten?

'Ik heb zelf pas geleden een T-shirt ontworpen en dat loopt vrij aardig. Het is een shirt met een aantal 'kleine' vingers erop met eronder gedrukt 'ik ben zoveel'. (Ziet er inderdaad vertederend uit, red.) Verder zijn er wel plannen in die richting, maar deze zijn nog niet gerealiseerd.'

Wat is gaafje

Om even terug te komen op de inkoop, is de wintercollectie al gekocht?

'Nee, hoewel het tijd wordt om daaraan te gaan denken. Maar de huidige collectie loopt een stuk minder dan ik gehoopt had. Ik breek nu mijn hoofd over de invulling van het winterassortiment. Ik zit achter een (Kinker)markt en heb het idee dat je daar niet al te exclusief kan zijn. Ik denk dat deze collectie te apart is. Het gat in de markt dat ik hier dacht te vinden, is kennelijk minder groot dan ik verwachtte. Ik probeer nu zo snel mogelijk de oude collectie de deur uit te krijgen en daarna zie ik wel weer verder. Voor de financiering van nieuwe inkoop is dat bovendien bittere noodzaak. Daarom heb ik veel artikelen in de aanbieding gegooid. Als je iets niet kwijt kunt tegen een prijs waar een flinke winstmarge bovenop zit, zul je je prijs moeten laten zakken.'

Waar denkt U, dat de oorzaak ligt van de lage belangstelling hier voor dit op andere plaatsen beter verkopende assortiment?

'Deze moet je, denk ik, zoeken bij de ligging in een volksbuurt. De mensen hier zijn kennelijk minder gauw geneigd extravagante kleding te kopen, ze hebben liever wat gangbaardere artikelen, waarbij je voor mijn publiek, teeners en jonge twens, kunt denken aan merken als Nike en O'Neill. Dat de winkel in de Jodenbreestraat loopt als een trein heeft te maken met het grote aantal toeristen dat zich onder haar publiek vindt. Die kopen graag en veel en vooral kleding die apart is en waarvan ze straks thuis kunnen zeggen: 'Moet je eens zien waar ze in Amsterdam mee lopen. Dat zie je hier niet, hè.' Onder de echte Amsterdammers, waaruit mijn potentiële klantenkring grotendeels bestaat, tel je veel minder jongeren die bereid zijn in de artikelen te lopen, die ik in mijn collectie heb. Zij zijn wat behoudender.

Het gebeurt wel eens dat een artikel dat ik verkoop, aanslaat bij een groot publiek. Een voorbeeld hiervan zijn deze (Jack Nicholson)brillen. Hier heb ik maar een korte tijd van kunnen profiteren. Want zodra de Hema in de gaten kreeg dat dit artikel goed liep, sprong ze in de markt en ging het tegen dumprijzen verkopen. Toen moest ik zelf ook met de prijs omlaag, anders raakte ik ze aan de straatstenen nog niet kwijt. Als kleine winkel vervul je dan een voortrekkersrol, ter-

wijl het grote warenhuis met een groot deel van de winst gaat strijken. Aangezien ik pas enkele maanden in deze wereld rondloop, weet ik niet of dit regel of uitzondering is. Maar dit zal zeker niet de eerste keer zijn.'

het grote publiek

Trekt u hier nog conclusies uit voor de toekomst, gaat u zich wat meer op Jan Modaal richten? De naamsverandering van Hi-life, toch vrij tendentieus, naar Titafet duidt daar in mijn ogen niet op.

'Een groot gedeelte van de buurtbewoners is Surinaams. En Titafet, een door mijn Surinaamse vriendin bedachte naam, is Surinaams voor 'mooi', 'opgedirkt'. Dit wijst, denk ik, wel in de richting van mijn toekomstige doelgroep. Ik ga mezelf in ieder geval meer op het grote publiek richten, maar hoever ik dit zal doorvoeren, dat weet ik nog niet. Het is zelfs niet zeker of ik wel op deze wijze verderga. Ik sta nu ook op de markt met mijn assortiment en verkoop daar beter. Misschien sluit ik de zaak een paar maanden om me gedurende die tijd volledig op de markt te concentreren.'

Dat ook het pad van een voor zichzelf beginnende econoom niet over rozen gaat, zal in het voorafgaande wel duidelijk zijn geworden. Het geschetste beeld wijkt niet veel af van datgene wat er de afgelopen jaren bijna dagelijks in alle media naar voren komt: het

starten van een nieuw bedrijf in deze tijd is moeilijk en riskant. Voor een succesvolle carrière als kleine ondernemer is een graad in de economie geen garantie. Het wachten is op het al zo vaak aangekondigde economische herstel.

MK

C'est tout à fait Titafet

'N PAAR STELLINGEN VAN DE MEEST GEPROMOVEERDE DRUKKER

Krips Repro – drukker van de meeste proefschriften in Nederland – stelde een aardig stellingenboekje samen.

U ontvangt het als u uw dissertatie in productie geeft bij Krips Repro.

Bel voor informatie met de afdeling Dissertaties.

Krips
repro
meppel
Kaaipweg 6, 7944 HV Meppel
Postbus 106, 7940 AC Meppel
telefoon 05220-53731

Een meso-mens

De stad als basis van economische groei

Onlangs was de Amerikaanse schrijfster Jane Jacobs in ons land, tot een paleisrede uitgenodigd door de koningin. Op deze faculteit hield ze een lezing over haar recente boek 'Cities and the Wealth of Nations'. Na afloop sprak ik met Jane, haar man en professor Lambooy.

'Ik werd geboren in Scranton, Pennsylvania. Later ging ik naar New York op zoek naar werk, zoals de meeste mensen uit Scranton deden. Na verschillende baantjes kwam ik terecht bij 'Architectural Forum'. Dat was in 1952. Ik zag de oorspronkelijke schetsen van stadsvernieuwingplannen en ze zagen er fantastisch uit. Later zag ik de projecten wanneer ze voltooid waren en ze bleken helemaal niet zo fantastisch. Ze lagen er verlaten bij, niemand op de straten. Ik zag dat het niet werkte, dat er iets mis was met deze vorm van planning. Dat hield me erg bezig. Ik sprak met planners over dit verschijnsel, dezelfde planners die het project hadden getekend en ik zei: 'Kijk eens. Daar is die mooie promenade van je plan, maar niemand loopt er. Iedereen is ergens anders.' De planners waren niet in het minst geïnteresseerd.'

'Ik raakte sterk geïnteresseerd in de vraag hoe straten werden gebruikt. Dat leidde ertoe dat ik onderzoek ging doen voor m'n eerste boek 'Death and Life of Great American Cities'. Daarna ging ik terug naar m'n werk bij 'Architectural Forum', maar ik kon daar geen rust vinden. Ik bleef mezelf vragen stellen over steden. Ik bleef piekeren over zaken waar ik niet diep genoeg op in was gegaan. Ik heb toen het blad verlaten en ben gaan werken aan een nieuw boek, 'The Economy of Cities'. Daar heb ik acht jaar aan gewerkt.' Ik probeer haar laatste boek in één zin samen te vatten en stel dat alle groei vanuit steden komt, maar dat steden niet zonder aanbodregio's kunnen. Zij vindt het niet geheel juist. 'Steden kunnen niet zonder import van platelandsgoederen, dat staat vast, maar dat hoeft niet per sé vanuit aanbodregio's te komen. Het kan ook vanuit andere regio's. Zelfs vanuit stedelijke regio's.'

In feite zou het ideaal zijn wanneer er geen aanbodregio's zouden zijn. Dat alle landbouwgoederen die geëxporteerd worden uit stedelijke gebieden komen. Neem nu bijvoorbeeld Toronto, waar ik woon. Een van de grote landbouw exportgoederen van Toronto is appels, dat schreef ik in het boek. Maar het is totaal iets anders dan wanneer het slechts een landelijk gebied was dat appels uitvoert. Het zou dan zelfs erg arm zijn. Nee, het heeft al die andere goederen die in een stedelijk gebied geproduceerd worden en daarboven voert het appels uit in een hoeveelheid en variëteit alsof het niets anders doet dan appels uitvoeren.'

Een stad blijft dus afhankelijk van de toelevingsgebieden, stelt Lambooy. 'Nee,' is het antwoord en ze haalt een voorbeeld uit haar boek aan: het Franse dorp Bardou. 'De steden die ijzererts uit Bardou kregen waren niet af-

hankelijk van Bardou. Er waren daar geen mijnen voordat de steden ijzererts wensten. De steden hebben die mijnen gemaakt. De steden hebben de wegen aangelegd, ze leverden het kapitaal om de erts uit de grond te krijgen.'

'Bardou is geschapen door de steden. De steden creëerden de andere economieën. Dat is belangrijk. Het is niet de veeteelt in centraal Nederland dat de Randstad schiep, de Randstad schiep de veeteelt in centraal Nederland.'

Vijf vormen van groei

Volgens mevrouw Jacobs bestaan er vijf voorname vormen van groei, te weten: plotseling vergrootte stedelijke markten voor nieuwe en verschillende importgoederen; plotselinge toename van hoeveelheid en verscheidenheid van banen in de importvervangende stad; toegenomen verplaatsing van stadswerk naar niet-stedelijke locaties; nieuwe toepassingen van technologie, in het bijzonder om de agrarische productie te verhogen; en groei van het stedelijke kapitaal. Belangrijke motor achter deze vijf vormen is importvervanging: wanneer een stad zelf gaat produceren wat het voorheen invoert. In zijn recensie in Intermediar suggereert Jan Pen dat Jane Jacobs vindt dat steden naar autarkie streven.

'Ik heb niet gezegd dat steden naar autarkie streven. Als steden naar autarkie streven dan zullen ze het wel krijgen ook. Ik heb wel opgemerkt dat naties politieke en militaire eenheden zijn, geen economische eenheden. Voor de economie is een natie slechts een verzameling statistiek.

Doel van een natie is de natie bijeen te houden. Daar heeft een natie zo z'n politieke en militaire redenen toe. De economie is daar ondergeschikt aan; om de eenheid te bewaren onderneemt de natie vaak 'ondergangstransacties' die de stadseconomie aanvallen ten gunste van andere doeleinden, militaire doeleinden, welvaartsdoeleinden of machtsdoeleinden. Op het laatst zullen de 'ondergangstransacties' zowel de steden als de natie ten onder doen gaan.'

Met 'ondergangstransacties' bedoelt mevrouw Jacobs dat er groeipotentieel aan een stad ontnomen wordt om elders een minder, of on-, rendabele functie te vervullen.

Een andere stelling van haar is dat de stad de basis is van economische groei. Niet alle geleerden op dit terrein zijn het met haar eens. Ik vraag waarom zij gelijk heeft.

'In het begin dacht ik niet aan prehistorische tijden. Ik dacht enkel aan die perioden die

historisch traceerbaar zijn. Ik vond dat steden geen overschot aan landbouwgoederen hadden. Ze leden vaak enorme honger. Vaak leefde men op vis, watergruwel en niet eens zo veel op graan.

Toen het beter ging met de steden, ging het ook beter met de landbouw om de steden. Omdat de stad het kon betalen, gereedschappen kon leveren. De Romeinse gewoonte van gewas-rotatie was men kwijtgeraakt en werd pas weer teruggevonden nadat de steden groeiden, en in de omgeving van steden.'

Het was toch al Karel de Grote die het drieslag systeem propageerde?

'Er wordt veel aandacht geschonken aan het verlichte karakter van Karel de Grote. Hij was ook een verlicht man. Maar hij was totaal niet in staat om z'n ideeën toegepast te krijgen. Er was geen structuur voor. Verschrikkelijke hongersnoden vonden in Frankrijk plaats in de tijd na Karel de Grote. De landbouw was verschrikkelijk. Het was pas na de groei in de steden dat de enorme hongersnood werd aangepakt. Dat rotatie van gewassen niet slechts een theorie van Karel de Grote z'n experts was, maar daadwerkelijk werd toegepast. Huisvee nam toe, gereedschappen voor op de boerderij werden gemaakt en konden door de boeren worden betaald. Ze verkochten aan de steden. Er was een markt. Dat zag ik niet enkel in middeleeuws Europa, maar ook bij de ontwikkeling van Amerikaanse steden. Toen de steden in het noorden ontwikkelden, werd ook de landbouw in het noorden het meest welvarend en gevarieerd. En niet elders, waar de steden niet groeiden of terug liepen. Daar bleef de landbouw achterlijk en stagnerend.

Als dit waar is voor de tijden die ik kon waarnemen, waarom zou het dan ook eerder niet zo geweest zijn? Ik begon daar over na te denken. Wat is er bekend uit archeologische onderzoeken en waar duidt dat op? Een van de dingen waar ze op duiden is handel in goederen zoals obsidiaan. Dat begon al heel vroeg, zelfs voor het Neolithicum. Hele grote handelsroutes. Van materialen voor de jacht, snijmiddelen, vuurstenen. Men weet dat het om hele grote afstanden ging omdat obsidiaan van verschillende plaatsen ook echt verschillend is, chemisch gezien. Zodoende konden archeologen de routes traceren.

Ook werden er nederzettingen gevonden. Van ver voor dat het werd verwacht. Hoe zou dat komen? Het leek veel op de manier die ik in waarneembare tijden vond. Zou het dan niet net zo geweest zijn?

Haar man, Robert H. Jacobs jr., vult aan: 'Ik hou van het concept van de jager. Hij doodt een dier en het vlees gaat snel verloren, het rot, er is geen diepvriezer voorhanden. Dan vangt hij het dier en neemt het mee naar het dorp om het daar te doden wanneer hij het nodig heeft. Wanneer men wilde dieren vangt, ze verzamelt en ze in leven houdt door ze te voeden, dan gaan die beesten zich vermengvuldigen en daar is de ontwikkeling van de veeteelt. En het is en stadsontwikkeling.'

Jane herneemt het woord en stelt:

'Er is geen enkele jager bekend die niet ook de huid van het dier heeft gebruikt. De huiden werden op een bepaalde wijze bewerkt.

Dat is een vak, in een gemeenschap van vak-
lui waar men eters en jagers heeft, en han-
delsrelaties onderling.

Daarnaast hadden ze ook pigment nodig om
te verven. Misschien vonden ze dat zelf maar
ze konden het ook ruilen met iemand van
buiten hun nederzetting.'

'De meeste archeologen concentreerden zich
op tempels, afgodsbeelden en meer van dat.
Niet op het economische leven. Ze waren
daar niet in geïnteresseerd. Maar een nieu-
we generatie van archeologen is wel geïnte-
resseerd geraakt in het alledaagse economi-
sche leven en wanneer zij nu een opgraving
onderzoeken dan is een van de eerste vragen
die ze zich stellen: 'Waar leefde men van?'.
'Waar kwamen hun spullen vandaan?'. En
toen ze deze vragen gingen stellen bleek het
concept van stadsontwikkeling vóór ontwik-
keling in de landbouw een nuttig concept.
Het loste veel verwarring en zelfs tegenspra-
ken op.

Ik weet dat omdat ik bladen van archeologen
las en daar stond dat wanneer ze volgden wat
Jane Jacobs zei, konden ze overweg met hun
gegevens. Dus het is een bruikbaar concept,
zelfs in de prehistorie.'

'Daarenboven komt het overeen met de the-
orie van Von Thünen', zegt Lambooy, 'Von
Thünen stelde dat de stedelijke markt een
scheppende invloed op de agrarische omge-
ving heeft. Dat was reeds een economische
theorie in 1826. In studies die in Nederland
zijn gedaan is bewezen dat kaas- en boter-
productie is beïnvloed door de afstand tot de
steden. Zelfs nu. Friesland, bijvoorbeeld, is
een bekend zuivelgebied in Nederland maar
de zuivelproductie in de Randstad is per hec-
tare intensiever dan in Friesland.'

Incompetente economen

'Mevrouw Jacobs, u zet zich af tegen de hui-
dige economische politiek. Veel van het fal-
len van de politiek komt doordat economen
te vooringenomen zijn met macro-economie
en de regionale aspecten negeren. Ik kan
niet begrijpen hoe een verschuiving naar
meso-economie de economen verlost van
hun incompetentie om stagflatie op te lossen.
Want dat is wat ik in uw eerste hoofdstuk lees;
economen kunnen stagflatie niet op lossen
omdat ze op het verkeerde nivo kijken. Het
macro-nivo in plaats van naar, wat wij noe-
men, het meso-nivo'.

'Welnee, er kunnen best macro-economen
zijn. Ik zelf ben een macro-econoom. Ik kijk
naar het economisch leven in het groot. Vol-
gens mij hebben macroeconomen de verke-
erde theorie. Ze kijken niet op een verke-
erd nivo, ze kijken compleet verkeerd. Er
waren artsen die geloofden in aderslating om
te genezen. Toen kwamen er artsen met een
andere theorie; stel de bacterie theorie. Dat
beide posities. Je kunt niet zeggen dat de
eersten naar een verkeerd organisme keken,
ze keken gewoon fout.

ik denk dat de grote fout van de macro-
economen is dat ze proberen de economie te
begrijpen in termen van naties. Niet in ter-
men van steden. Maar wanneer ze wel in ste-
den proberen te denken dan komt er een to-
taal andere theorie!'

Jane Jacobs: 'Ze keken gewoon fout'

Jan Pen, macro-econoom, schreef in Inter-
mediair:

'Jacobs kritiek op 'de economie' is wat eigen-
aardig. Zij richt haar pijlen op de moderne
macro-economie, op Keynes, Friedman en
vooral op de Phillipscurve. Als ze de traditio-
nele economie had willen aanvallen dan had
ze de groeitheorie moeten aanpakken, en
dan had ze ruime keus gehad: evenwichtige
groei; of spronggewijze groei à la Joan Ro-
binson; of onevenwichtige groei à la Stree-
ten; dan was ze dichterbij haar onderwerp
gebleven.

Misschien had ze dan ook eens even enkele
oude economen kunnen ophalen, zoals
Friedrich List, die net als Jacob's veel zag in
diversificatie en invoerverving, of haar
landgenoot H.C. Carey, een warm voorstan-
der van protectionisme. Dan was ze ten-
minste thuis. Ze hadden zich kunnen afzetten
tegen de theorie van de comparatieve kosten
en dan had ze, wat mij betreft, gelijk kunnen
krijgen. Maar ze zet zich nu krachtig af tegen
een luchtledig, en dan op basis van citaten uit
de Wall Street Journal, dat is een tikje belach-
chelijk.'

'Hij wil dat ik een ander boek schreef, laat hij
dat maar schrijven. Ik schrijf mijn eigen boek
en het is niet op basis van de Wall Street Jour-
nal. Ik heb er veel citaten uit, maar dat is iets
anders.'

Lambooy reageert feller: 'Hij heeft het niet
zorgvuldig gelezen. Hij interpreteert het boek
hier en daar compleet verkeerd. Dat is altijd
zijn aanpak - ik ken hem goed - hij geeft de
auteur niet goed weer. Hij maakt een soort
grap van het boek en vecht vervolgens tegen

een constructie die niet het echte boek is. Hij
wint omdat het boek belachelijk is gemaakt.
Het is geen eerlijke manier van boekbespre-
ken.'

Methodologie

Ik vertel haar dat ik haar boek prettig lezen
vond, dat ik geïnspireerd werd door haar
dynamisch-organische beschouwing van de
economie. Methodologisch gezien vind ik
haar boek echter zwak. Het lijkt alsof Jane
Jacobs een voorbeeld tot het bot toe analy-
seert, en dan haar conclusies universele
waarde toekent. Daarnaast kwam ik geen
enkele statistiek tegen. Statistieken vind ik
niet onmisbaar maar ze kunnen vruchtbaar
en illustrerend werken. Ik vraag haar daarom
naar haar methodologie.

'Ik gebruik veel voorbeelden bij m'n schrij-
ven, maar ik heb nooit - zoals u suggereert -
een voorbeeld op zichzelf laten staan. Ik ge-
bruik geen voorbeeld tenzij ik vele, vele ma-
len hetzelfde verschijnsel heb waargeno-
men. Daarom nam dit boek ook twaalf jaar in
beslag. Ik zoek naar vele cases die het door
mij waargenomen patroon belichten. Pas
dan, wanneer ik het patroon wil toelichten,
dan zoek ik een paar voorbeelden. Zoals Bar-
dou. Er zijn vele dorpjes zoals Bardou. Ik kon
een dorpje uit honderd andere hebben geno-
men. Er zijn zoveel dorpjes die een historie
achter zich hebben, en zijn verlaten, en re-
centelijk door iemand zijn opgekocht. Ze zijn
in Schotland, vele in Frankrijk. De franse re-
gering biedt ze momenteel zelfs te koop aan.
Ik kan voor elk voorbeeld vele andere vin-
den. Ik zie een patroon in het dagelijks leven.

We spraken er net over dat landbouw rond steden welvarender is dan elders. Dat kan men zien. Je ziet dit, je ziet dat, dit, dat en dan denk je dat er een principe achter zit. Dan zoek je dingen die het principe tegenspreken. Als je die niet kunt vinden, dan probeer je het principe te vertellen. Ik verhaal dus niet elk voorbeeld.'

Ik stel dat al die moeite niet van haar boek valt af te lezen.

'Ik probeer, en dit zal heel vooringenomen klinken, ik probeer, zoveel als ik kan, een kunstwerk te scheppen. Aan een kunstwerk kun je nooit, nooit aflezen hoeveel moeite er aan besteed is!'

'U moet begrijpen', stelt haar man, 'dat Jane niet aan een universiteit heeft gezeten. Haar aanpak is niet de strikt academische aanpak. Dat is een belangrijk aspect.'

Ik ontken niet de belangrijkheid van het aspect, maar stel dat ze wel in een forum van wetenschappers schrijft en dat vereist zekere conventies, zeker wat betreft methodologie. 'Nee, ik schrijf niet in een forum van wetenschappers. Ik schrijf voor gewone mensen. Ik schrijf voor mensen zoals ik.'

Toen ik probeerde duidelijk te maken aan de planners dat hun plannen niet werkten, wilden ze niet naar me luisteren. Wanneer ik een boek had geschreven voor planners dan had dat geen enkele invloed gehad. Daarom schreef ik voor het algemene publiek, de mensen op wie de plannen betrekking hadden. De planners vonden dat niet leuk. Ze haatten het en schreven vreselijke kritieken. Maar, er kwam een nieuwe generatie van planners, die mijn boek lazen en er iets goeds in zagen.

Daarom heb ik mijn hoop er op gevestigd om tot de gewone mensen te spreken, niet tot een groep experts, want experts vertrouwen ik niet.

Professor Lambooy is een bijzonder econoom. Hij heeft een open instelling. Hij heeft zelfs kritisch nagedacht. Hij heeft geen onwrikbaar geloof in wat hem is geleerd. Maar er zijn niet velen zoals hij.

Ik ben niet afhankelijk van wetenschappers. Ik ben afhankelijk van gewone mensen en de nieuwe generatie academici.

Denkt u dat jonge economen geïnteresseerd zullen zijn in mijn boek, professor?'

Lambooy antwoordt dat de problemen in de moderne economie veel jonge economen ertoe zullen brengen om buiten de geijkte kaders op zoek te gaan naar alternatieve theoriën. Maar niet slechts jonge economen. Professor De Jong schrijft vanuit het bedrijfseconomisch oogpunt en probeert een andere vorm van economisch denken te vinden. Niet vanuit regionaal- of stadsniveau, maar vanuit 'dynamische markten', zoals hij het noemt. Dynamische markttheorie. Lambooy stelt dat men inziet dat het neoklassieke- en Keynesiaanse type van denken bruikbaar is voor een bepaald type van problemen. Maar niet alle problemen.

Ik breng het gesprek terug en vraag naar statistieken. Jane vindt dat statistieken moeilijk te maken en moeilijk te gebruiken zijn.

'Elke statistiek draagt in zich de a priori beslissing dat het zinvol was om die statistiek op te stellen. Terwijl het helemaal niet zinvol is ge-

weest, of terwijl van echt zinvolle zaken geen statistieken zijn te vinden. Zoals stadseconomieën. Daar vindt je niets over.'

In Nederland hebben we wel statistieken betreffende steden, er bestaan regionale input-output rekeningen. Probleem is dat de statistieken gebonden zijn aan formele grenzen, bijvoorbeeld gemeentegrenzen, terwijl de te meten activiteit zich niets van die grenzen aantrekt.

Mevrouw Jacobs vertelt dat die statistieken ook in Canada bestaan maar dat daaruit niet de precieze handel in een bepaald produkt naar bepaalde andere steden uit op te maken valt. De statistieken worden op een te hoog aggregatienivo geleverd en zijn slechts met erg veel moeite te desaggregeren.

Lambooy stelt dat wanneer er gedesaggregeerd wordt er interessante perspectieven geboden worden. Voor Amsterdam heeft professor Venekamp dat in zijn doctoraal scriptie gedaan.

High-tech

'Cities and the Wealth of Nations' is frustrerend lezen voor mensen die momenteel op stadsniveau aan de macht zijn. Toen ik dit voorjaar in de Verenigde Staten was en daar met gemeenteamttenaren van enkele grote steden sprak bleek dat zij hun hoop tot herstructurering van hun stad geheel op de high-tech gevestigd hadden. Iedere stad wil z'n eigen high-tech en het liefst vanuit een andere stad.

Volgens Jacob's boek zitten zij op een verkeerd spoor. Het juiste spoor wordt echter niet geschetst, daarom vraag ik het nu.

'Iedereen wil high-tech hebben, alsof dat het nieuwe manna is. Ze zetten er gebouwen voor neer en doen zoete beloften. Het is hetzelfde wat Ralph Flanders in Boston deed. Maar hij was de eerste, veertig jaar geleden. Los Angeles had na de oorlog een terugval in werkgelegenheid bij haar grote vliegtuigindustrie. Al die ingenieurs zijn toen op hun zoldertjes gaan knutselen, briljante mensen. Daarom heeft Los Angeles high-tech.

Maar je kunt dat niet kopiëren, je kunt geen high-tech naar je toe trekken. Als high-tech zich verplaatst, dan is het naar landen als Puerto Rico omdat je daar goedkoop chips kunt laten maken, of naar de bergen van Colorado zodat die software ingenieurs in houten berghutten kunnen wonen en af en toe de berg af komen met een nieuw programma.

Het proberen aantrekken van high-tech, zoals Pittsburg dat doet, is zinloos. Er is zoveel moeite verspild aan deze simpele ideeën om nieuw leven in de stad te blazen. Pittsburgh zou moeten proberen een hooggeboorte cijfer van kleine bedrijfjes te krijgen en zich niet af te vragen wat voor een soort bedrijfjes dat zijn. Elk creatief persoon die in de stad rondloopt moeten ze startkansen geven zonder dat ze weten wat eruit zal komen. Dan zit Pittsburgh veertig jaar later met een industriële basis waarvan niemand had kunnen verwachten dat die industrie in Pittsburgh zou komen.'

R. Jacobs jr: 'belangrijk aspect'

Ik stel dat er dan weinig soelaas is voor de vele werkloze staalarbeiders uit die streek. Niet nu. Daarnaast biedt de strategie ook geen enkele zekerheid voor later.

'Dat is waar, het is onzeker. Maar zolang het niet wordt gedaan ontstaat een steeds slechtere situatie, wordt het steeds moeilijker om om te schakelen. Wanneer ze twintig jaar geleden deze strategie in Pittsburg hadden gevolgd, dan hadden ze al over twintig jaar na nu resultaat.

Daarom heb ik dit boek geschreven. Tegen al die zinloze projecten die de situatie slechts verslechteren.'

MM

Mededeling

Aan de interfaculteit der actuariële wetenschappen en econometrie van de VU vindt een empirisch onderzoek plaats naar de werkwijze van aannemers bij woningbouwprojecten. In het kader daarvan worden studenten gezocht om bij een aantal aannemers in het land gegevens over de uitvoering van woningbouwprojecten te verzamelen en deze gegeven te verwerken. De werkzaamheden duren ongeveer van oktober 1984 tot april 1985 en de werktijden kunnen in overleg bepaald worden (minimaal 1 dag per week).

Salariëring geschiedt overeenkomstig een student-assistentenschap op basis van het aantal gewerkte uren en de reiskosten worden vergoed.

Sollicitaties en inlichtingen bij prof. dr. A.H.Q.M. Merkies, tel.: 020- 548 5593 of 548 5327.

De betrekkelijkheid van vakken

Als student bestudeer je vakken. Twaalf in de propedeuse, achttien in het doktoraal. Per vak is er een tentamen. Dat zijn onderdelen van het propedeutisch of doktoraal examen, obstakels die slechts in vakken te halen zijn. Niets bijzonders, elke school kent haar examenvakken. Zelfs het rijexamen bestaat uit twee delen. Toch kon het tot enkele jaren geleden anders, in theorie althans. Een student had namelijk na de propedeuse het recht zich aan het doktoraalexamen 'te onderwerpen', zoals de wettelijke regeling het uitdrukte. Door deze nederige behandeling kon je in één klap doktorandus worden. Die royale behandeling is echter in 1981 geschrapt. Vakken zijn aan de universiteit nu even onvermijdelijk als elders. Daarmee houdt echter de vergelijking op! Aan de universiteit worden de vakken namelijk grotendeels in eigen huis bedacht en ingevuld. Bovendien zijn zij in beginsel nauw verbonden met de dynamiek van het wetenschapsbedrijf. Reden genoeg om het verschijnsel vakken nader te bekijken. Wie bepaalt welke vakken er zijn en wat zij inhouden? Welke invloed heeft de wetenschap? Wat te doen met overlappingen?

Een eerste opsplitsing van examens is te vinden in het Academisch Statuut. Het propedeutisch examen economie moet volgens deze regeling bestaan uit algemene economie en bedrijfseconomie met wiskunde, met statistiek en met boekhouden. De fakulteit heeft zoals bekend van dit vijftal een dozijn gemaakt. Hoe dat is gebeurd vind je in de studiegids op blz. 37. Voor het doktoraalexamen volstaat het Statuut met een zeer globale indeling. Ook deze is door de fakulteit verder uitgewerkt. Lijsten met verplichte vakken en keuzevakken zijn het resultaat (blz. 45 en 46 studiegids). Zo'n lijst is natuurlijk niet meer dan een ruwe schets, een globale aanduiding van waar het eigenlijk om gaat: de inhoud van het vak. Door wie wordt die bepaald? Het antwoord is drieledig:

1. de fakulteitsraad stelt het onderwijsprogramma vast oftewel namen, volgorde en zwaarte van de vakken.
2. het vakgroepbestuur werkt het onderwijsprogramma voor ieder vak verder uit, zowel naar inhoud als vorm en legt het ter goedkeuring voor aan de onderwijscommissie; deze commissie let op de coördinatie binnen het onderwijsprogramma en toetst onder andere de zwaarte van de vakken.
3. de individuele docent moet in principe zoveel vrijheid (juist ja, academische vrijheid) worden gelaten dat hij of zij de verantwoordelijkheid voor het onderwijs kan dragen.

Welke boeken je moet bestuderen wordt bepaald door het grotendeels vrije spel van deze universitaire krachten. Studenten hebben hun invloed via raad, onderwijscommissie en vakgroepbestuur. Mochten er géén studenten in het vakgroepbestuur zitten dan moet met de belangstellenden voor doktoraalvakken vervangend overleg gepleegd worden (artikel 19 lid 2 fakulteitsreglement).

Onderzoek en onderwijs

Aan de universiteit bestaat vanouds een nauwe samenhang tussen onderzoek en onder-

wijs. Resultaten van wetenschapsbeoefening moeten bliksemsnel aan studenten bekend gemaakt worden. En studenten behoren zich in woord en geschrift te meten met de knapste koppen van de fakulteit! 'Universiteit' is immers het restant van de betiteling in een grijs veleden, de 'universitas magistrorum et scholarium', de algemeenheid van leraren en studenten/Werd veel werk van grote denkers niet met het oog op het onderwijs geschreven? En werden zij daartoe niet mede aangezet door het hoge peil van de discussies tijdens het onderwijs? Bestond deze idyllische situatie al niet in ongerepte vorm aan de oudste middeleeuwse universiteiten, tegenwoordig lijk zij soms verder weg dan ooit.

Toch hebben ontwikkelingen in de wetenschap haar invloed. Vakken worden 'bijgesteld', althans horen dat te worden als nieuwe inzichten zijn verworven. Verder roepen nieuwe vakgebieden de behoefte naar daarmee korresponderend onderwijs in het leven. Zo werd reeds kort na de oprichting van de fakulteit statistiek als vak losgemaakt van de staathuishoudkunde. Verder leidde de groei binnen de wetenschapsgebieden staathuishoudkunde en bedrijfseconomie tot het aantrekken van steeds meer gespecialiseerde docenten.

Tenslotte, de fakulteit zelf ontstond deels door dat proces van groei en afsplitsing. Tot de oprichting van de fakulteit (in de twintiger jaren) was staathuishoudkunde immers onderdeel van de 'staatswetenschappen', beoefend aan de rechtsgeleerde fakulteit!

Nadelen

Bovenbeschreven opsplitsingen hebben ook haar nadelen. Docenten worden bedreigd door vakidiotisme. Studenten moeten lang geduld hebben voor enig zicht op samenhang ontstaat. Tegenkrachten blijven dan ook niet uit. De centrale interfakulteit 'welke alle fakulteiten omvat' kan gezien worden

als een poging van de wetgever de uitdijende takken van wetenschap enigszins bij elkaar te houden. En voor studenten aan deze fakulteit is er een 'Inleiding in de algemene economie'. Uitgangspunt is een thema in plaats van vakspecialismen. Hooggespannen verwachtingen zijn echter niet op haar plaats. Het is namelijk niet eenvoudig de verschillende stokpaardjes naadloos aaneen te smeden. Bovendien, het vak heet niet 'Algemene inleiding in de economie'!

Vrije mededinging?

Elke indeling kent haar grensproblemen. In een onderwijsprogramma leidt dat tot 'overlappingen'. Meestal wordt daar iets aan gedaan. Studenten leren anders twee keer hetzelfde hetgeen docenten elkaar niet graag toevertrouwen.

Het is voorgekomen dat een hoogleraar zich daarbij beriep op zijn leeropdracht. Ten onrechte, want exclusiviteit wordt er niet door gegarandeerd (wel mag hij of zij weigeren onderwijs te geven in vakken buiten de opdracht). Hoe ver staat dit niet af van de ruimhartigheid waarmee een staatscommissie in 1849 meende dat een hoogleraar in principe onderwijs kon geven in elk vak waartoe hij of zij zich berekend acht. Volgens de commissie kon 'vrije mededinging' tussen de hoogleraren worden toegelaten!

Deze laatste konklusie lijkt mij in hedendaagse verhoudingen minder op haar plaats. Waar zou de orde door de studiegids weerspiegeld, blijven? 'Macro-economie 3, Prof. Dr. W. Driehuis en overige docenten van de Vakgroep Macro-economie; *U dient er echter rekening mee te houden dat zich voor dit vak in de loop van het studiejaar nog andere docenten kunnen opwerpen*'? Het zou wel passen bij de betrekkelijkheid van de vakkenindeling. En die betrekkelijkheid geldt niet alleen binnen een fakulteit, zelfs op de indeling in fakulteiten valt wel iets af te dingen. 'Uit streng wetenschappelijk oogpunt zou men misschien het gehele gebied der menselijke kennis op andere wijze kunnen splitsen', merkte bovengenoemde commissie daarover op. Methodologisch zwak, dat wel, want splitsen van kennis in vakgebieden kun je beter geen wetenschap noemen, maar het illustreert het relatieve. Overigens waagde de commissie zich niet aan de door haarzelf geformuleerde uitdaging. Zij bepleitte handhaving van de bestaande, traditionele indeling.

AD

ecoline

Het zou mij niets verbazen als de regeerperiode van het (eerste?) kabinet Lubbers de geschiedenis in zal gaan als het tijdperk waarin de basis is gelegd voor de teloorgang van de Nederlandse economie. Het getemperde optimisme wat ons per troonrede is voorgeschoteld zou wel eens het boerenbedrog van de eeuw kunnen blijken. Het ontbreekt deze ploeg kartonkleurige middenstanders namelijk aan een duidelijke visie waar het met de economie op de langere termijn naar toe gaat. Misschien weten ze het wel, maar ze houden het dan in ieder geval goed verborgen. Momenteel vindt de grootste desinvestering plaats in het produktiemiddel van de toekomst: de kennis.

Het is niet onwaarschijnlijk, dat de crisis waarin de moderne geïndustrialiseerde wereld zich bevindt wordt veroorzaakt door de overschakeling naar een nieuw tijdperk. Deze gedachte is gebaseerd op de golftheorieën. De gestegen welvaart van de afgelopen honderd jaar is te danken geweest aan de groei en ontwikkeling van een aantal belangrijke industrietakken die in hun kielzog de hele economie met zich mee trokken. De staalindustrie, de petro-chemische industrie en de auto-industrie zijn een paar van die trekpaarden geweest die de mogelijkheden hebben geschapen voor een hoogwaardig technologisch-industrieel complex, waarin onze huidige welvaart zich heeft ontwikkeld. Zij maakten het mogelijk dat een golf van nieuwe produkten en produktiemiddelen werd gecreëerd en ontwikkelden onze maatschappij uit de agrarisch ambachtelijke samenleving van weleer. We werden zelfs zo rijk, dat we oude ambachten op smakeloze braderieën konden laten herleven en ons vrieskisten vol onbespoten fruit en scharrelvee konden permitteren. De enorme groei die de industriële basissectoren doormaakten nam af naarmate de produkten die zij voortbrachten de markt verzadigden. De ontwikkelingen gingen echter verder en nu staan we aan de vooravond van een nieuwe golf die het gezicht van onze samenleving zal doen veranderen, of we het nu willen of niet. De invloed van de informatiesektor zal waarschijnlijk even groot, zo niet groter zijn als eertijds de mechanisering door middel van de stoommachine.

Enige vergelijkingen vallen dan ook wel te trekken. Ook nu vindt er een uitstoot van arbeid plaats in de oudere bedrijfstakken en ook nu verzet de samenleving zich ertegen. Waren het vroeger de ambachtlieden die sabotage pleegden en de helse machines onklaar maakten in plaats van er zelf één aan te schaffen, nu is het de overheid die krampachtig kwijnende bedrijfssectoren in stand houdt, met als gevolg enorme overcapaciteiten ten koste van miljarden gemeenschaps-geld. Op deze wijze verdwijnen middelen in een bodemloze put en worden niet aangewend voor sectoren met een beter vooruitzicht. Het was beter geweest als de drie miljard van RSV in het onderwijs was gestopt. Zoals dat hier staat is het natuurlijk een sim-

plifikatie, maar toch is het tekenend voor de ideeënarmoede die er heerst. Waarom wordt het onderwijs niet het speerpunt van het beleid in plaats van de bezuinigingspost die het vormt? Vrijwel dagelijks kunnen we het glunderende hoofd van Deetman op de televisie zien om te vertellen hoeveel er nu weer in toekomst is gedesinvesteerd. Met een blik van 'ik kan het ook niet helpen' speelt hij het braafste jongetje van de klas waar meester Ruding trots op kan zijn. Het is de vraag of de man beseft waar hij mee bezig is, maar mijn verwachtingen zijn niet erg hoog gespannen van een Minister van Onderwijs en Wetenschappen die nog geen zin foutloos Nederlands kan produceren. Dat ken allemaal maar!

Ruding, is dat dan de grote boosdoener? Hij is ongetwijfeld een zeer bekwaam man, zo bekwaam dat je kaakkramp van het gapen krijgt als je zijn uitlatingen leest. Misschien is het wel goed om een fantasieloze bankier te hebben die de vinger op de knip houdt, willen we over een aantal jaren niet verdrinken in de rentelasten. Daar heb je blijkbaar een levend kasregister voor nodig. Nee, over Ruding niets dan goeds.

Van Aardenne valt meer te verwijten, hij mag dan wel natuurkundige zijn, hij gaat tenslotte over economie. Laten we beginnen vast te stellen dat 's mans fysiek geen pas geeft in deze tijd van bezuinigingen. Blokker typeerde hem ooit als volgevrotten schollekop en ik moet tot mijn spijt bekennen dat daar wel wat in zit. Je zal maar een weggesaneerde arbeider zijn die het bericht van ontslag aankondigd hoort in Gijs zijn geaffekteerde idioom. Het zal de bittere pil er niet minder om maken. Maar aan iemands voorkeur voor vet en ongezond voedsel valt nog niet het beleid af te meten. Maar wat is het beleid van Economische Zaken? Het RSV-debacle geeft een aardig kijkje in de keuken en weinig hoop voor de toekomst. Ze zijn er bovendien zo van geschrokken dat stimulerende maatregelen van enige omvang in wat voor richting dan ook voorlopig even in de ijskast lijken gezet. En Gijs is nu niet direkt de figuur die ik met een sprankelend plan voor het economisch herstel op de proppen zie komen.

Het is niet aan individuele ministers toe te schrijven: het hele kabinet straalt de veelgeroemde Hollandse koopmansgeest uit waar we nu al vanaf de zeventiende eeuw op teren en die er voornamelijk op neer komt dat je voorzichtig moet zijn en vooral niet verder moet kijken dan je neus lang is. En zo juicht de hele ploeg als we bij Gods gratie mee mogen dobberen op de conjuncturele golf, terwijl de structuur van onze economie langzaam de afgrond indondert.

Een teken aan de wand is het geweeklaag dat uit de diverse universitaire openingsredes opsteeg. Alles met een beetje kwaliteit vlucht naar het bedrijfsleven. Dit is een gevolg van het feit dat daar de lonen stukken hoger liggen en de bestaande ambtelijke loonstruktuur weinig ruimte scheidt om de knappe koppen vast te houden. Het vervelende is boven-

dien, dat het juist de meer technisch gerichte specialisten zijn die het hazepad kiezen. De Technische Hogescholen, die vooral nu de bakermat van ons toekomstig economisch potentieel vormen, raken langzaam maar zeker bevolkt met de kneusjes die nergens terecht kunnen. Niet alleen de starre loonstrukturen zijn hier de oorzaak van, ook de volkomen onwerkbare arbeidssituatie op de universitaire instellingen doet een duit in het zakje. Als reden van vertrek wordt vaak gegeven de onmogelijkheid om onderzoek te doen, de ellenlange vergaderingen en de starre ambtelijke structuur. Een blik op onze eigen faculteit is voldoende om dit beeld te bevestigen.

Als aanzet voor een nieuw beleid doe ik het kabinet een aantal suggesties, iemand moet het tenslotte doen. Maak geld vrij voor onderwijs door op andere posten meer te bezuinigen, welke posten dat worden mogen jullie zelf uitzoeken. Ontwikkel een universitaire loonstruktuur die kan concurreren met het bedrijfsleven en wel zo dat niet iedere doorgedraaide doctorandus die de opvoedkundige aspecten van de aardappelteelt onderzoekt er van mee profiteert. Er moeten een aantal aandachtssectoren ontstaan, waarvan in de toekomst valt te verwachten dat we de kennis nodig zullen hebben (bijv. informatika, telekommunikatie, robotisering, biotechnologie, dienstverlening). Ontwerp een universitaire structuur, waarin verantwoordelijkheden duidelijker zijn en meer autonoom wetenschappelijk onderzoek mogelijk is. Vergemakkelijk de ontslagprocedure voor universitair personeel, beoordeel naar kwaliteit en inzet, dat is niet meer dan fair tegenover de rest van de samenleving. Bevorder de doorstroming van kennis naar de maatschappij, daar waar er behoefte aan is, bijvoorbeeld door uitbreiding van de zogenaamde transferpunten. En als dat allemaal gedaan is, bemoei je er niet voortdurend mee.

Het is maar een voorzet, ik weet het. Een aantal maatregelen zijn ook niet erg populair, maar vormt voor het kabinet toch geen bezwaar? We moeten voorkomen dat de basis van onze kennisindustrie wordt uitgehold tot een starre, anti-creatieve moloch, waar gezapigheid, behoudzucht en onbenul de boventoon voeren.

Steven Adolf

Kuifje in Kapitalistenland (deel II)

Een dertigtal studenten met economische geografie als doctoraal hoofdvak c.q. 'groot' vak verbleef twee weken in de Verenigde Staten. Twee Rostra redacteurs waren ter plaatse, en bleven langer. Het tweede deel van een verslag over wolkenkrabbers, armoede, glas en staal.

White Plains is zo'n stad waar ijverige plannologen van dromen. Door te blijven doordrammen is het stadsontwikkelingsplan bijna voltrokken. Het motto daartoe luidde 'nu onteigenen, later bij de rechter over de prijs praten.'

De verantwoordelijke ambtenaar blikt met glimmende oogjes de zaal in. Met een zwaarig verkoopverhaaltje heeft hij, Edward C. Steinberg, ons duidelijk gemaakt dat management bij lokale overheden best wel mogelijk is. Je geeft een ambtenaar een hoop bevoegdheden en je laat hem maar aanklooiën.

De context waarin de man werkte werd me niet geheel duidelijk. Uitputtend heb ik hem vragen gesteld, maar belangrijke details bleven liggen. Voorbeeldje. Pochend stelt hij dat hij zojuist een contract heeft afgesloten met die en die projectontwikkelaar. Vraag is dan 'en de city counsel?' Wat heeft die in te brengen? Later - in Pittsburgh - zal mij dat expliciet duidelijk worden gemaakt. De ambtenaren in New York spraken ook al in die richting; niets!

Wanneer de gemeente grond koopt om daar wat op te gaan doen, dan zal ze eerst een uitvoerig inspraakproces gaan houden. Maar wanneer een projectontwikkelaar grond koopt dan is het geheel zijn zaak wat er met die grond gebeurt. Natuurlijk moeten zijn plannen passen binnen de 'zoning regulations', maar ik kreeg niet de indruk dat die zoning regulations moeilijk vielen te veranderen. Te New York vertelde men ons uitputtend over de lijdensweg die de gemeente doorloopt om de zoning op te zetten. Vervolgens gaan de ambtenaren voorzichtig voorbij aan de ampele mogelijkheden om die zoning te veranderen.

Maar goed, White Plains had zijn oude, brandonveilige centrum afgebroken en daarvoor in de plaats is ze een jong dynamisch zakencentrum aan het bouwen. In dat centrum hoopt zij bedrijven gevestigd te krijgen die de grote metropolitaine streken verlaten. Dat is geen valse hoop. Uit verschillende, vooral niet-economische, motieven trekken grote bedrijven uit steden zoals New York naar de suburbs.

Bijvoorbeeld Texaco. Voorheen was dit bedrijf gevestigd in het grote Chrysler-building op Manhattan. Nu werden we rondgeleid door het nadrukkelijk parkachtige hoofdkwartier in een soort Texacotown. Afstand speelt in de informatiemaatschappij geen rol meer, stelt Alexander V. Hamilton. Dit uiteraard even later kwalificerend voor de dienstverlening. Het administratief handelen van Texaco hoeft zich geen drukte te maken over afstand. De afstand die dat naar rotte eieren stinkend slurrie, waarin Texaco handelt, moet afleggen doet er terdege nog toe.

Geografisch vallen er in die context verschillende zaken op te merken. Afstand speelt geen rol meer. De grote steden lijken, inderdaad bedrijven te verliezen. Dat heeft een effect op de werkgelegenheid. Anderzijds echter, valt er nu ook positief werkgelegenheids beleid in de stad te voeren. Door bijvoorbeeld de 'back-offices' (= die administratieve afdelingen die niet in de frontlinie van het bedrijf liggen, bijvoorbeeld de salarisadministratie) uit de binnenstad naar de woonwijken te brengen. Wijken waar veel mensen wonen die opleidingen hebben waarmee de back-office banen worden gevuld; de slums. Het scheelt een hoop forensen en het zorgt voor werkgelegenheid in de woonbuurt. Het versterkt natuurlijk de eerder gesignaleerde ruimtelijke segregatie.

Bij Texaco zien we nog een ander verschijnsel. Ten eerste valt het op dat minder dan de helft van het oorspronkelijke New York personeel nog in het bedrijf werkt. Vooral de 'gevestigde' employees (man met vrouw, kinderen (2), auto (2) en hond) waren meeverhuisd. De ongetrouwde typistes niet. Daarnaast kan Texaco, nu ze niet meer opereert in een zo boeiende - dus afleidende - stad als New York, haar eigen campus creëren. Iedereen leeft en denkt Texaco. Stadschouwburg Texaco, vliegveld Texaco, sport Texaco, barbecue Texaco en iedereen de TexacoStar in de brievenbus waarin een artikel meldt dat er hollandse studenten (valt onder onze duitse verkooporganisatie) op bezoek waren. Foto erbij van een breed glimlachende 'professor' Ter Hart en enige studenten. 'Cheese'.

The city with a smile on it's face

Naar verluidt stond de oude Mellon eens met z'n dochter naar de stad te kijken. Zijn stad. We moeten ons voorstellen dat de dochter van deze staalmagnaat na een tijd kostschool in liefst het buitenland met haar pa aan het wandelen was. Laten we zeggen dat ze op de Mount Lebanon stonden. Onder hen was de grauwe rokerige stad te zien; Pittsburgh. 'Vader, hoe kan je leven in deze stad?' Moet de dochter met haar longen vol van gezonde boslucht hebben gevraagd. Mellon schijnt niet direkt te hebben geantwoord, maar niet veel later startte hij het Renaissance programma. De punt van Pittsburgh werd gesloopt. De straten en gebouwen werden schoongemaakt. Een prachtig park verrees op het 'Three Rivers Point'. Werd de stad er leefbaarder op? Een stad waar kantoorklerken vanwege de smog verschillende overhemden per dag moesten dragen? Nee. De echte schoonmaak van Pittsburgh kwam pas nadat de staal de stad verlaten had. De men-

sen vertrokken niet; Carnegie en Mellon waren in het bankwezen gaan zitten, de arbeiders begonnen werkloos rond te banjeren in de woonwijken.

Pittsburgh was 'moribund'; op sterven na dood. Tot een paar stadsgenoten Pitt weer in de vaart der volkeren mee wou laten gaan. Die stadsgenoten waren voornamelijk zakenlui. Zij richtten de 'Alleghany Conference' op; een overleg waarvanuit een groot deel van de regionale herstructurering voortkwam. De conference zou Pittsburgh opkrikken. Doel; het aantrekken van high-tech industrie, research en development activiteiten en hoofdkantoren. Middelen; de universiteiten, de ziekenhuizen en 'Renaissance II'.

Renaissance II hield in dat de rest van de Pittsburgh punt, The Golden Triangle, zou worden aangepast, verbeterd en geschikt gemaakt voor de vestiging van hoofdkantoren. Er werd uiteraard het een en ander gesloopt, maar er werd ook gebouwd! Grote kantorencomplexen in de moderne glazen stijl, met het PPG-centre als de monsterlijke bekroning. 'De potloden kathedraal' werd het geval door een reisgenoot genoemd, verwijzend naar de vele verticale kolommetjes die als torentjes boven de horizontale lijnen uitstaken. PPG is een plaatselijke glashandelaar die een nieuw hoofdkantoor nodig had. Daartoe bouwde zij een veel te groot complex, hetgeen overigens vaker gebeurt, en verhuurde de rest. Het gebouwencomplex bezit waarschijnlijk het grootste glaspercentage van de wereld. Dit in scherp contrast met het hoofdkantoor van US Steel dat een loodzware hoeveelheid staal bevat.

Bij de renaissance behoort ook de 'Station Mall': een groot winkel complex annex uitgaanscentrum. Vol met marmer en fonteintjes maar ondanks de kitsch van aandoenlijke schoonheid.

Met kantoren alleen trek je geen high-tech en research & development aan. Daarom heeft de Conference de Regional Industrial Development Corporation opgericht en deze RIDC heeft enkele industrie terreinen onder haar beheer. Omdat high tech volgens veronderstelling in kleine bedrijfjes start, heeft men een groot bedrijfsverzamelgebouw opgericht, alwaar verschillende ondernemers gevestigd zijn en samen secretariële diensten en dergelijke delen.

Trots wijst Lee Gevaudan van de RIDC op enige resultaten. De oogst blijft schamel. Dat is niet verwonderlijk wanneer je bedenkt dat elke Amerikaanse stad zijn hoop heeft gevestigd op R&D en high-tech. Om de een of andere reden wil elke burgemeester de sun belt naäpen. Lees hierover het interview met Jane Jacobs elders in dit nummer.

Ondanks de goede voornemens gaan de plannen aan een belangrijke factor in Pittsburgh voorbij; staal en staalarbeiders.

Hoewel amerikanen volgens de lesboekjes zulke mobiele arbeiders zijn, willen veel ex-staalarbeiders maar één ding; staalarbeid in de staalstad. Er wordt vreemd met deze arbeiders

ders omgesprongen. Politici die oor hebben voor hun argumenten of oog hebben op hun stemmen, stellen vreselijke dingen voor: protectionistische maatregelen zodat er geen goedkoop staal uit Europa en Japan het land in komt en Pittsburgh weer kan roken.

Politici die geen oor hebben voor hun standpunt doen niets. De Amerikaanse regering deed totaal niets toen de staal uit Pitt vertrok. Niet eens een behoorlijke stervensbegeleiding. Ten minste, dat maken we op uit de woorden van Barney Oursler van de Mon Valley Unemployed Committee. Het leven van de werkloze Amerikaan is hard. We waren gewaarschuwd, maar de schrijnende verhalen vol onrechtvaardigheid en moedeloosheid komen toch onverwacht. En omscholen dan?

'We are craftsmen that don't want to stand at a McDonalds counter!' is het antwoord. Enige koppigheid mag de spreker niet ontzegd worden. Pelle Mug ziet kansen voor een socialistische partij in de VS. De rest van m'n reisgenoten is stil van het portie anti-dosis tegen al de succesverhalen van gladder jongens die op ons programma stonden. Ik koop een fles whiskey om de hoek.

Mieren

Een week later ben ik, nu met slechts één reisgenoot, in Richmond. Tabaksstad. Wederom een modern zakencentrum met daaromheen arme woonwijken. We zijn nu in het zuiden. Strikt geografisch zitten we nog in het noordoosten van de VS maar in dit gebied leefden de zuidelijken in de tijd van de burgeroorlog - die hier en in Philadelphia levendig wordt herdacht - en hier leefden de grootgrondbezitters die negerslaven op de plantages lieten werken. De plantages zijn er nog steeds en wanneer we staande op de bovenste verdieping van het stadhuis vanuit het midden van

de stad op de omringende wijken neerkijken, dan zien we een grote vlek van armetierige zwarte woonwijken. Vrijheid hebben ze gekregen, welvaart kennelijk nog niet. Onze Ford Mustang rijdt zuidelijker; naar de fabriek van Phillip Morris.

P.M. heeft in Richmond de grootste en modernste sigarettenfabriek ter wereld staan. Een bezoek aan die fabriek bracht ons in een sombere stemming. Is dat de toekomst van de 'ongeschoolde' arbeider?

Stel je voor; we werden ontvangen door een vriendelijke gladjanus die ons in een soort golfcar op excursie door het bedrijf nam. Het complex is laag. Slechts twee verdiepingen hoog, lijkt het. Binnen blijkt er slechts van één hoge verdieping sprake te zijn. De produktiehal, of liever; de hallen, want af en toe stopt een tussenmuur het vergezicht. In die hallen staan groepen machines, die een hoop lawaai maken. Iedereen heeft koptelefoons op. Wij ook. We spreken via een soort intercom.

Bij de machines staan mensen. Althans, we nemen aan dat al die bewegende figuren in uniform mensen zijn. Mannen in het grijs met blauwe baseball pet, vrouwen in het wit met rode pet. Af en toe rijdt er een karretje met zwaailichten langs. Dozen brengen, halen of wat dan al niet dies meer zij. Plotseling gaat een sirene. Wisseling van ploeg. We worden in no-time omringd door honderden mannelijke (grijs) en vrouwelijke (wit) employees alsof we in het spitsuur op Grand Central Station zijn beland.

Is dat het werk van de moderne Amerikaanse arbeider? Kijken of de machine het goed doet? Steekproeven nemen? Ja! De Philip Morris man vertelt trots dat de menselijke factor (dus fouten) bij de produktie is geminimaliseerd. Hoera!

Philip Morris (P. v. d. Zeyden)

Afterwords

De vraag had ik kunnen verwachten. We zitten gezellig bij hem thuis in Cohasset, bij Boston. Whiskey bij de hand, uitzicht op de grote tuin die de villa omringd.

Het verre familielid zit tegenover me en kijkt me vragend aan vanonder een Jan Cremer Litho. 'Senior manager marketing international' bij Polaroid staat er op z'n kaartje.

'Zou je in de V.S. willen wonen?'

Het antwoord is een beetje schijnheilig; in principe wil ik overal wel wonen, dus ook in de V.S.. 'Ja', zeg ik 'Ik zou best een paar maanden in New York of Chicago willen wonen, voor zover ik het gezien heb.'

'Maar zou je er willen blijven wonen?'

Ik weet het niet. Als je aan de winnende hand bent dan is het goed toeven in Amerika. De villa waar wij logeerden staat in een voormalig vissersdorpje aan de Atlantische Oceaan, waar nu de rijken van Massachusetts wonen. De Kennedy's hebben er ook een huis. Armoede zie je daar niet. Het is heerlijk toeven op de forensenboot van Boston naar Hingham. Blakend gezonde kantoorchefs en managers nemen uitgelaten een drankje op de boot die door de baai naar de villa's vaart. Tuurlijk. Je kunt je kinderen de ruimte geven. De belastingen zijn er laag. Maar wie niet aan de winnende hand is, wie niet sterk is, die is in Amerika niet thuis. De VS is een lustoord voor slimme Europeanen en Japaners, maar de meeste Amerikanen hebben het er niet zo best.

In het vliegtuig terug noopt de eindstemming en de - nogmaals, sorry - whiskey tot een slotconclusie;

Amerika; het land van grenzeloze mogelijkheden en onmogelijke begrenzingen!

MM

Wederzijds begrip van de AIESEC...

All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood. Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status...¹

In dit artikel geef ik een reactie op de bijdrage van Philip ter Woort, die in Rostra 115 een poging deed de vooroordelen t.a.v. de samenwerking tussen AIESEC en Zuid Afrika weg te nemen.

Blijkbaar ontstemd over de wijze waarop de AIESEC nog altijd het vuur aan de schenen wordt gelegd, wordt deze organisatie in genoemd artikel opgehemeld tot de meest idealistische club die we de laatste 36 jaar op de aardbol aan de slag hebben kunnen zien. Wis en waarachtig, met als primaire doelstelling om naar een wereld van beter begrip te streven, zo schrijft de auteur, werd in 1948 de AIESEC-organisatie opgericht. Als ik wat verder blader in dezelfde Rostra tref ik een advertentie voor de AIESEC-bedrijvendag aan. Ik concludeer dat de uitwerking van de respectabele hoofddoelstelling vorm moet krijgen in '...drie kwartier durende sessies waarbij de aanwezige bedrijven hun organisatie toelichten en een indruk geven van de carrièremogelijkheden voor academici binnen hun bedrijf.' Wat voor wederzijds begrip moet ik me hierbij voorstellen? En hoe zit dat met het bijbehorende affiche-opschrift 'Sla later geen flater'. Zijn de aanwezige bedrijven door AIESEC-Amsterdam ook onder deze noemer uitgenodigd?

Even terug naar 1948 het jaar waarin de AIESEC werd opgericht. Elk land met om het even wat voor politiek systeem moest zich bij een organisatie kunnen aansluiten en zodoende werd besloten om de AIESEC de status van een niet politieke organisatie te geven. Philip ter Woort: 'Hiermee werd het enige politieke besluit in de geschiedenis van de AIESEC genomen.' Over de tegenspraak die hierin besloten ligt, zal ik het niet hebben. Ik stel vast dat de AIESEC kiest voor een politiek van kleurloosheid, en dat ze deze keuze koste wat kost ook t.a.v. Zuid Afrika wil handhaven. Terwijl tal van organisaties (ook vele niet-politieke) de banden met Zuid-Afrika verbroken hebben, wil de AIESEC gewoon door blijven gaan met haar uitwisselingsprogramma. Philip ter Woort noemt een viertal redenen: Allereerst leidt de aard van het samenwerkingsverband niet tot een confrontatie van meningen. Op de tweede plaats gaat een positieve ('blikverruimende') invloed uit van de international mutual understanding ('De studenten van tegenwoordig zijn ten dele de politieke leiders van morgen'). Een volgend argument luidt dat de UNESCO de activiteiten van de AIESEC stimuleert. En tenslotte getroust de AIESEC afdeling Zuid-Afrika zich veel moeite om op een non-discriminatie basis te opereren. Tot zover Philip ter Woort.

Het eerste argument, het uitblijven van een confrontatie van meningen, werd door Karin

van Lierop en Kier Schuringa (in de folia van 5 oktober '84) al van commentaar voorzien. Karin van Lierop constateert dat het voor de AIESEC irrelevant is dat mogelijk medewerking wordt verleend aan de opleiding van een racist. Kier Schuringa zegt over het plan van AIESEC Amsterdam om een zwarte Zuidafrikaanse student de kans te geven een stage in Amsterdam te lopen: 'Van de leiding van de zwarte universiteiten kan zeker gezegd worden dat ze regime vriendelijk is. De kans is dus niet gering dat zij jou een zwarte verdediger van de apartheid op je dak sturen.' Een betere steun kan het regime zich nauwelijks wensen.

Als tweede argument werd genoemd de positieve invloed die uit zou gaan van de international mutual understanding. Laten we daartoe terug gaan tot het tijdstip waarop de huidige leiders van Zuid-Afrika nog de studenten van toen waren; eind jaren veertig ongeveer. In Zuid-Afrika heerst een verwachtingsvolle stemming onder Afrikanen, Aziaten en kleurlingen. De overwinning op het nazi-fascisme, die tegelijkertijd een overwinning op het rascisme waar ook ter wereld was, deed de hoop op vreedzame veranderingen ten gunste van de achtergestelde niet-blanke bevolkingsgroepen groeien. In 1948 echter komt de Nationale Partij aan het bewind, op basis van een politiek program van rassendeling. Deze apartheidspolitiek betekent een verscherping van de discriminatie en onderdrukking. Daarnaast wordt het regime met de tijd meedogenlozer tegenover de protesten van niet-blanke bevolkingsgroepen. Dit betrof niet alleen het actieve verzet tegen het regime (zoals bijv. de sabotage acties waarbij Nelson Mandela werd gearresteerd en vervolgens levenslang werd opgesloten), ook uiterst vreedzame protestacties werden bij wet bestraft met zweepslagen en opsluiting. Veel gevangenen kwamen om in hun cel (Steve Biko, de bekende zegsman van de zwarte beweging tot zelfbewustwording is een van hen). Nog maar enkele jaren terug werden tijdens schoolstakingen honderden scholieren door de politie doodgeschoten. Al deze feiten zijn inmiddels toch genoegzaam bekend en datzelfde geldt ten aanzien van de apartheid in het onderwijs op school en universiteit. Wachten tot het barbaarse regime ooit eens zijn beleid zal wijzigen, is voor de Afrikanen, Aziaten en kleurlingen volstrekt geen alternatief. Het is wellicht niet tot de AIESEC door-

gedrongen dat de oproep tot een volledige boycot van Zuid-Afrika al stamt van het begin jaren vijftig. Een oproep die geboren werd uit noodzaak, omdat de niet-blanke bevolking geen ander middel ter beschikking meer staat. Een oproep die door de UNESCO recentelijk bij monde van de Algemeen Directeur, Mr. Amadou Mahtar M'Bow als volgt werd ondersteunt: 'Apartheid must also be suppressed. A number of legal instruments are at our disposal which, if they were applied to the full, would be very effective. Steps, too, must be taken to isolate the minority regimes of Southern Africa, in particular breaking off all relations with them.'

Hiermee kom ik op het derde en vierde argument, dat Philip ter Woort hanteert. De Unesco zou de activiteiten van de AIESEC in Zuid-Afrika niet slechts aanvaardbaar vinden, maar deze zelfs stimuleren. Tegen de achtergrond van boven genoemde uitspraak van de Algemeen Directeur komt me dit weinig geloofwaardig over. Zojuist nog vertelde iemand me dat de AIESEC-afdeling Amsterdam enkele jaren terug bij een subsidie aanvraag in onze faculteitsraad haar eigen bestuurssamenstelling niet eens duidelijk op papier had staan. Laat staan dat het mogelijk is om bij een dergelijk onduidelijke organisatiestructuur vast te stellen of de AIESEC comité's op de 24 verschillende Zuidafrikaanse universiteiten zich actief inzetten om activiteiten op een non-discriminatie basis uit te voeren. Philip ter Woort zegt trouwens zelf al dat er stages bij bedrijven plaats vinden die het regime ondersteunen. Wat voor soort blikverruimend begrip zou een Nederlandse student bij een dergelijk bedrijf op moeten doen? Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat de instemming van de Unesco met de activiteiten van de AIESEC op dezelfde manier is verkregen als de toestemming voor het gebruik van de tekening van Franquin ten behoeve van het affiche voor de bedrijvendag. Vandaar dat ik afsluitend zou willen pleiten voor wat meer understanding van de zijde van AIESEC voor het standpunt van de UNESCO (en de opvattingen van de tekenaar van Guust Flater).

Ad van Kooten

1. Uit: The Universal Declaration of Human Rights, proclaimed by the United Nations on 10 December 1948.

De P in de mix

Het vak marketing ligt goed en dat is wat waard. Het probleem dat optreedt is dat velen zich geroepen voelen het vak de wetenschappelijke status, die het niet bezit, aan te meten. Kotler is hierin waarschijnlijk wel de voortrekker geweest. Niet zonder succes overigens

Er zijn weinig fakulteiten waar de boeken niet tot de verplichte marketingstof horen. In Groningen heeft men andere literatuur, maar dat heeft het meest te maken met het feit dat de schrijver tevens docent is. Het boek in Groningen heeft overigens een aardige bijnaam: de bijbel van Leeftang. De omvang van het boek mag er wezen. Het blijft echter straatlengten achter bij de trilogie van Kotler. De laatste druk beslaat zo'n 2000 pagina's. Dit hoeft niet geheel verwonderlijk te zijn; het gerucht gaat dat Amerikaanse hoogleraren naar aantal pagina's betaald krijgen.

De gehele serie kan aan onze fakulteit doorlopen worden en zoals elke serie zit ook in deze een systematiek. Hierover wil ik het niet hebben want dat past niet in het kader van het artikel. Waar ik het wel over wil hebben is de vraag of de systematiek de juiste is en of er geen alternatief bestaat. Gekoppeld daaraan zit de bespreking van een onlangs verschenen boek dat naar mijn mening een betere toegang tot marketing denken geeft.

Marketing heeft de laatste jaren een opgang gemaakt die niet meer te stuiten is. Iedereen doet aan marketing zonder veelal enige notie te hebben waar dat voor staat. Kotler doet daar niet moeilijk over, voor hem ligt het doel in de bevrediging van de consumentenwensen die door producenten met een gericht zoekproces zijn opgespoord en vervolgens in een produkt verwerkt worden.

Dit laatste is teveel een argumentatie van het 'would be'-type. De waarheid ligt waarschijnlijk iets anders en de door Kotler voorgestelde situatie is voor slechts heel weinigen weggelegd. In kleine ondernemingen wordt geen marketing bedreven, daar wordt gewoon verkocht. Daar hoeft je je als econoom natuurlijk niets van aan te trekken want je komt toch bij een groot bedrijf te werken met een baas die ook alle delen van Kotler in de boekenkast heeft staan. Het communicatieprobleem met niet-strategische Kotleriaans denkenden wordt echter wel snel onoverkomelijk. De absurditeit van het Kotlerisme werd voor mij onlangs aangetoond. Ik werkte bij een klein bedrijf waar men graag in aanmerking wilde komen voor een bepaald soort subsidie. Deze subsidie had als beoordelingscriterium de mate van innovatie van het produkt en de toepasbaarheid. De bijgesloten vragenlijst was direkt uit Kotler overgeschreven en had iets weg van een totale marketing-audit met daaraan gekoppeld een sterkte-zwakke analyse en een organisatie-onderzoek. Dit formulier was door een beetje organisatiedeskundige wel in te vullen maar niet door elke ondernemer. Het zou jammer zijn als iemand om een dergelijk reden geld misloopt.

Kotler bezigt niet per sé larie, het wordt pas larie als je het probeert toe te passen. Marke-

ting op een dergelijke schaal is zoals gezegd voor weinigen weggelegd.

Om marketing op elke schaal te bedrijven moet je de beperkingen en de alternatieven kennen. De beperkingen dienen zich zelf aan. Je merkt snel genoeg dat een bedrijf geen geld heeft voor produktontwikkeling, marktonderzoek en een marketing-informatie systeem. Meestal is er zelfs geen geld om iemand aan te nemen die marketeer speelt. Dit laatste dan in de zin van Kotler. Het kost weinig problemen om op iemands visitekaartje 'marketing manager' te drukken. Een titel zegt natuurlijk niets en het verschijnsel wordt veelal met de term titelinflatie aangeduid.

Beperkingen zijn weg te werken door wat creativiteit aan de dag te leggen maar of er dan nog iets over is van wat Kotler onder marketing verstaat, durf ik te betwijfelen. De ruimte die een kleine onderneming heeft wordt hoofdzakelijk bepaald door de kracht van het vertegenwoordigerscorps.

De verkoop is de hoofdfunctie naast de produktie. Een aantal mensen wordt op pad gestuurd met de opdracht zoveel mogelijk te verkopen en de direkte klant, de detaillist of grossier te vriend te houden. De uiteindelijk consument komt in het hele verhaal op de laatste plaats. De reclame zal ook voornamelijk op de eerst volgende in de keten zijn gericht. Mijn bewering houdt niet in dat de kleinere onderneming niet consumentgericht zou zijn. De weg waarlangs dat gebeurt is alleen veel minder direkt dan bij de grote onderneming.

Verkoop als Principle of Marketing en niet, zoals bij Kotler, een verdieping van dezelfde hoofdthemas met een toenemende graad van wiskundige complexiteit. Dat is namelijk de lijn die in Kotlers boeken te vinden is. Het is jammer om een vak, dat het zozeer moet hebben van de praktijk, een literaire onderbouw te geven die niet met de volgorde in de praktijk aansluit, er waarschijnlijk eerder haaks op staat. De theoretische verdeling in benaderingswijze van het probleem is niet gekoppeld aan de reële verdeling van bedrijfsproblemen. Het eerste probleem dat opduikt als nieuw klein bedrijf, zo begint waarschijnlijk iedereen, voor het eerst een produkt op de markt brengt is: hoe raak ik het kwijt. Daarbij komt in eerste instantie niet erg veel manipulatie met de Ps kijken. Een totaal gebrek aan geld kan daarvoor als hoofdoorzaak aangedragen worden, maar een zeer geringe marktmacht of het binnendringen van concurrentie op de markt en niet kunnen voorblijven op hen kan ook een grote rol spelen.

Verkopen staat in een onlangs verschenen boek centraal. P Postma is de auteur en het boek heet; Succes in Marketing Praktijk. In

het boek wordt uit de doeken gedaan waar het om gaat als je nog niet zo groot bent. Door een driedeling te maken in de volgorde van het markten van produkten komt Postma tot een aanpak die direkt in praktijk kan worden gebracht.

Deel een: als eerste moet gepositioneerd worden. Dit deel is grotendeels van Kotler overgenomen. Het gaat over de plaats op de markt en de hoedanigheid van het produkt. Allemaal wijsheid waarmee je goed kan gokken maar de plank ook finaal mee kan misslaan. Van het laatste voorbeelden te over. Positionering moet door de producent gebeuren maar door de consument begrepen worden anders levert het geheel niets op en had het achterwege kunnen blijven.

Pas op het moment dat de omzet van een bepaald produkt terugloopt kan het positioneringsvraagstuk een grote rol gaan spelen. Op dit tijdstip moet je je er van bewust zijn dat het produkt de mist in zou kunnen gaan. Een voortdurende analyse van verkopen levert waarschijnlijk meer op dan een duur onderzoek vooraf.

In deel 2, het opereren, komt Postma tot de kern van de zaak. Hij gaat hier zonder omhaal over tot het nummer één maken van de verkoop. Alle andere zaken die in de P van promotie staan worden ondergeschikt gemaakt.

Een van de beste redenen voor deze benadering is het zeer grote geldelijke belang dat met de verkoop gemoeid is. In kleinere ondernemingen wordt een veelvoud van het bedrag aan reclame aan vertegenwoordiging uitgegeven.

Een zeer begrijpelijke zaak; reclame blijft een gok. De opbrengsten zijn moeilijk te meten. Het is echter zeer zeker dat, als je je vertegenwoordigers niet op pad stuurt, je niets verdient. Postma geeft in dit deel aan wat je allemaal met de verkoop kan doen. Hij laat daarbij zeer goed blijken dat de mogelijkheden veelal zeer beperkt kunnen zijn.

Deel 3 geeft een gedetailleerde opzet voor een beoordelingsstelsel van de verkoop. Hiervoor ligt de grondslag in het management by objectives, waarbij de doelen uit de vroegere prestaties worden afgeleid. Dit is waarschijnlijk de enige werkbare methode. Ik zelf zie niet hoe je doelen kunt opstellen zonder enige geschiedenis. Het alternatief kan zijn het streven naar een bepaalde omzet. Een organisatie die vanaf nul begint zal het hiermee moeten doen. Het blijft echter glad ijs. De methode die door Postma ontworpen is gaat uit van een aantal standaards die uit een groepsgemiddelde zijn bepaald. Om dit te kunnen doen moet je wel voldoende gegevens hebben om tot een gemiddelde te komen. De afwijking van het gemiddelde moet door middel van specifieke training verbeterd worden. Het grote voordeel van de evaluatie van vertegenwoordigers is dat met

vervolg op pagina 17

De rekenaars van vakgroep drie

Bedrijfseconomie als hersengymnastiek

Hortend en stotend vervolgt Rostra z'n feuilleton over het lief en leed van de vakgroepen aan onze faculteit. Ditmaal was het tweede gedeelte van de vakgroep bedrijfseconomie aan de beurt. Rostra dolend in het labrynt van kostprijzen, cash flows en jaarrekeningen.

Als eerste spraken we met de heer Meulemans, de assistent van professor Van der Zijpp. Hij is één van de weinige bedrijfseconomen, die niet gekleed gaat in de schier onvermijdelijke grijze pantalon en blauwe blazer of een vergelijkbare 'outfit'. Naast bedrijfseconoom is Meulemans geïnteresseerd in kunst en muziek en tevens ingenieur. Aan de HTS studeerde hij chemische techniek. Een overschot aan chemische technici deed hem echter besluiten om door te studeren en om zich uiteindelijk na een kandidaats-assistentenschap te wijden aan de wetenschap. Een baan in de 'praktijk' sprak hem niet aan. Liever stortte hij zich, gefascineerd door de vraag 'hoe het beter kan', al puzzelend op de bedrijfseconomisch vakliteratuur.

Problemen

Ondanks het feit, dat hij zich met veel enthousiasme op wetenschappelijk onderzoek heeft geworpen, gaat nog niet alles van een leien dakje. Meulemans ervaart een gebrek aan respons van z'n werk. Voor die respons ben je als wetenschappelijk medewerker aangewezen op publicaties en het publiceren loopt nog niet lekker. Hij krijgt z'n artikelen moeilijk geplaatst en is zo'n beetje nog meer tijd kwijt aan het aflopen van uitgevers dan aan het doen van onderzoek. De uitgevers van bedrijfseconomische periodieken vinden z'n schrijfsels niet slecht, maar achten ze over het algemeen ongeschikt voor hun lezerspubliek.

Van der Zijpp

Met het werkklimaat binnen de vakgroep is Meulemans wel content. De vakgroep bedrijfseconomie is nogal groot, zodat hij eigenlijk alleen met z'n leerstoel te maken heeft. En de samenwerking met prof. Van der Zijpp verloopt geheel naar wens. De prof laat hem praktisch helemaal vrij in z'n wetenschappelijke doen en laten, en dat bevalt Meulemans uitstekend. Wel beoordelen Van der Zijpp en Meulemans elkaars werk, maar ook dat heeft nooit onoverkomelijke problemen opgeleverd.

Meulemans en Van der Zijpp maken ook samen de tentamens. Bij de beoordeling ervan zijn ze eveneens beiden betrokken. Verder doet Meulemans betrekkelijk weinig aan onderwijs. Hij geeft incidenteel colleges, maar daar blijft het wel bij.

De inhoud van het onderwijs is in de loop van de tijd veranderd. In het verleden heeft de leerstoel in het doctoraal-programma verscheidene boeken versleten, maar zowel studenten als Van der Zijpp en Meulemans vonden, dat het vak (te) makkelijk was. Daarom

wordt er in de nu gebruikte syllabus naast zuiver bedrijfseconomische onderwerpen aandacht besteed aan 'operations research'. Het laatste brengt met zich mee dat wat meer wiskunde in het doctoraalprogramma voorkomt. Overigens was Van der Zijpps boek 'Administratie en bedrijfseconomische analyse' vroeger ook een syllabus van f 25,-. Sinds 'Stenfert Kroese' er echter een fraai ogend koftje omheen heeft gedaan en het werkje distribueert via de reguliere boekhandel, moet je voor Van der Zijpps bijbel f 90,- neertellen. Maar dat is wel te begrijpen. Het is moeilijk rondkomen van een hoogleraarsalaris.

Meulemans geeft toe, dat zijn vak en andere bedrijfseconomische vakken elkaar enigszins overlappen, ofschoon zijn inziens ieder vak z'n eigen invalshoek heeft. Van der Zijpps assistent maakt echter gaarne reclame voor zijn vak en voegt er dan ook aan toe, dat je met bedrijfsplanning alle kanten op kunt en, dat het in combinatie met andere vakken zeer zeker waarde heeft in de jungle van het praktische bedrijfsleven. Hij ziet z'n vak tevens als goede hersengymnastiek.

Computer

De computer is in, ook op onze faculteit. Prof. Maes van informatica wordt in ieder geval overspoeld door een massa studenten, die belust zijn op de geheimen die schuilen achter het beeldscherm van de terminal. Bij de vakgroep bedrijfseconomie denkt men ook na over het verschijnsel computer. Meulemans ziet wel in, dat de IBM's, de Wangs en wat dies meer zij maatschappelijk steeds belangrijker worden en, dat je er eigenlijk niet meer omheen kunt. Hij stelt echter, dat de computer voor het vak bedrijfsplanning niet meer kan zijn dan een technisch hulpmiddel, een veredeld rekenmachientje.

Meulemans' hooggeleerde collega van de leerstoel 'Financiering', prof. Ankum, ziet meer in de computer. Hij en z'n medewerkers zijn tenminste actief bezig met de vraag hoe de computer geïntegreerd kan worden in het onderwijs-programma. De leerstoel wil geen 'computer-analfabeten' afleveren. Het probleem is echter, dat men binnen het lesprogramma eigenlijk geen ruimte heeft om ook nog iets met computers te doen.

Onderwijs

Het onderwijs-programma van de leerstoel 'Financiering' rust momenteel op twee peilers: het 'financial management' en de 'financial economics'. Het eerstgenoemde richt zich in het begin van de studie op de vraag 'hoe moet ik in een onderneming financiële

Ankum

beslissingen nemen'. Het laatstgenoemde, dat meer in de doctoraalfase aan bod komt, omschrijft Ankum als 'ten dele toegepaste micro-economie'. In de doctoraalfase is men ook intensief bezig met de optiehandel en in het bijzonder met de optiebeurs. Het doctoraal-programma wordt vanzelfsprekend vooral gevolgd door aanstaande bedrijfseconomen en die doen dat in steeds sterkere mate. Het vak wint de laatste jaren duidelijk aan populariteit, ook bij de algemene economen, die één verplicht bedrijfseconomisch vak moeten doen. Wat betreft die populariteit, alleen al in de eerste anderhalve maand van dit jaar moest Ankum vijf doctoraalscripties beoordelen. Wanneer al die enthousiastelingen klaar zijn, kunnen ze, volgens prof Ankum, in de harde praktijk van het alledaagse bedrijfsleven redelijk uit de voeten, al zullen ze wat moeten bijleren. Ankum: 'in ieder bedrijf, bij elke bank doen ze het anders dan het standaardpatroon. De studenten krijgen echter wel een stuk basiskennis, waar ze wat mee kunnen doen.'

Onderzoek

De leerstoel 'Financiering' houdt zich eveneens bezig met onderzoek. Dit onderzoek valt uiteen in twee deelgebieden. Enerzijds heeft Ankum zich samen met Dorsman gestort op de vermogensmarkt en dan met name op de effectenbeurs. Anderzijds zoekt Ankum samen met de heer Dekker uit hoe mensen jaarverslagen gebruiken. Mede hierdoor is het met de 'onderzoeks-output' van de leerstoel redelijk in orde, ofschoon er notoire nul-auteurs onderdak vinden bij de leerstoel. Ankum vindt dat op zich niet zo'n ramp. Hij is namelijk van mening, dat er bij het meten van onderzoek eigenlijk gekeken zou moeten worden naar de resultaten van de gehele leerstoel of de gehele vakgroep. Dit omdat mensen verschillende interesses en talenten hebben en de één nou eenmaal liever onderwijs geeft en de ander liever onderzoek doet. Over het functioneren

van de vakgroep, waarvan hij enige tijd voorzitter is geweest, is Ankum wel tevreden. In principe zou hij wel wat meer samenwerking willen zien, maar hij erkent, dat je mensen niet kunt dwingen tot samenwerking en dat zoiets langzaam moet groeien.

Waarde en winst

De laatste bedrijfseconomische leerstoel, die hersengymnastiek tot wetenschap heeft verheven, is de leerstoel 'Waarde en winst'. Van deze leerstoel wenste echter niemand Rostra te woord te staan. De lezers moesten we namens professor Van Philips naar het boeiende proza van de studiegids verwijzen.

Een reden voor deze handelwijze werd niet gegeven. Wellicht was men bang voor de meedogenloze interview-technieken van Rostra's scherpzinnige 'starreporter'. Of zou de leerstoel 'Waarde en winst' één grote beerput zijn? Ondergetekende weet het niet. Uit prof Van Philips' ietwat geaffecteerde gebrabbel viel hooguit op te maken, dat hij gepikeerd was over het feit, dat we eerst z'n assistent Van Offeren en later pas hem benaderden voor een gesprek.

Kortom, we kunnen U niet informeren over het wel en wee van de leerstoel 'Waarde en winst', maar of deze debet en credit jongens nou werkelijk zo veel interessants te melden zouden hebben gehad, valt natuurlijk te bezien.

RM

van der Zijpp

Assertief

There is no faculty like the Economic Faculty! Was ik daarvan tot voor kort nog niet geheel en al overtuigd, thans, na aanvang van het eerst blok, is er geen twijfel meer mogelijk. Werken bij de Afd. Onderwijsadministratie en -informatie van het Bureau van de Faculteit draagt er toe bij dat je als vrouw op emancipatoir gebied opzienbarend vooruitgang boekt. Vooral gedurende de weken voorafgaande aan de eerste collegeweek, persoonsontwikkel ik me ter plekke in hoge mate, dank zij onze dagelijkse groepstherapie die geheel op natuurlijke wijze tot stand is gekomen. Voor mij geen assertiviteitstraining van het V.O.T., want onlangs heb ik, al doende en bijna onopgemerkt, de vijfde sport van de Assertiviteitsladder Voor De Vrouw bereikt, t.w. 'we are the girls who can say no'. Hoe ik dat nu weer voor elkaar heb gekregen? Vraagt u maar.

Hebt u een tentamenrooster voor me?

Nee, ik ben blij dat ik u kan zeggen dat dit rooster niet gereed is.

Maar dan kan ik geen vakantieplannen maken.

Natuurlijk kunt u dat, want dank zij de economische crisis is er bijna niemand die zich nog een vakantie kan veroorloven dus als u in december bij het reisbureau komt afzakken is er altijd nog wel een optrekje voorhanden waar u zich prettig zult voelen. Volgende vragen-

steller maar.

Hebt u een collegerooster voor de avondopleiding voor me?

Nee, dat is gelukkig nog niet gereed.

Maar maandag beginnen de colleges en het is nu donderdag?

U komt maar gewoon op het prikbord bekijken of u college moet lopen maandagavond. U komt helemaal uit Ridderkerk? Dat mag toch geen belemmering zijn, heeft u geen college dan was u toch gezellig even op de Faculteit. Volgende vragensteller maar. (U merkt het, ik ben voor geen gat te vangen.) Ik heb geen rooster ontvangen, weet u of ik verondersteld wordt maandag college te geven?

Docenten zijn altijd van harte welkom, dat weet U. Maar of uw vak op het rooster voorkomt? Het leven zit nu eenmaal vol verrassingen. Volgende vragensteller alstublieft.

Is de Regeling voor de vrije studiepunten compleet?

Nee, de hemel zij dank. Denkt u eens even na, het woord zegt het immers al, vrije studiepunten, dat zijn dus punten die vrij te besteden zijn. Maak je er een regeling voor dan worden het geregelde punten, wat dus niets meer met vrijheid te maken heeft. Volgende vraag maar.

Maar het is toch in de studiegids vermeld?

Met die gids wil ik voorlopig niets te maken hebben. Volgende vraag svp.

Is de Regeling doctoraal werkstukken gereed?

Nee, maar dat levert geen enkel probleem op. U schrijft maar een eind voor de vuist weg, u had toch niet gedacht dat iemand zich van een dergelijke regeling iets zou aantrek-

ken?

Hebt u dan wel de Regeling voor de doctoraal scriptie?

Nee, al evenmin; hieraan wordt helaas wel gewerkt maar met enig geluk duurt het nog wel even voordat die klus is geklaard.

Maar daarover zegt de gids ook dat de regeling verkrijgbaar is.

Ja, dat wel, maar ik had u al laten merken dat van dit soort vragen niet ben gediend. Dan moet ik bevestigend gaan antwoorden en daar zit ik hier niet voor.

Andere vraag alstublieft.

Hebt u voor mij de groepsindeling?

Nee, nog niet gezien. Is in feite ook niet gewenst daar het niet uitmaakt welk college u volgt en bij welke docent. Economie studeert u het meest lucratief wanneer u iedere week een ander college volgt, want aldus doende leert u alle docenten kennen, u voorkomt eenzijdigheid in uw programma en u vergaart uw kennis horizontaal. Het bekende Bureau voor Inefficiëncy heeft dit onlangs bewezen.

Wat hoor ik nu? Wordt de mailing voor de avondopleiding voor verzending gereed gemaakt? En ontvangen de studenten de informatie op dinsdag terwijl de colleges maandag aanvangen? Dit jaar worden we toch wel erg verwend.

Ik zei het al, there is no faculty like the Economic Faculty. Noemt u me een ander faculteitsbureau waar het personeel zulke ontlooiingskansen krijgt aangeboden. Tot volgende jaar maar weer.

sept. '84

A.

'Economie, bewapening en ontwikkeling'

Conferentie '84 van Studiekring Post-Keynesiaanse Economie

Vraagstukken van wapenbeheersing en ontwapening mogen zich in Nederland over een brede belangstelling verheugen. Lange tijd leken de economen dit onderwerp stelselmatig te mijden, maar het uitbreken van de 'hollanditis' heeft in dit opzicht kennelijk bevruchtend gewerkt. Ondanks de recente activiteiten - ook van 'onze eigen' Aktiegroep Economen, die in november 1981 het symposium 'Wapenbeheersing en Economie'¹ organiseerde - is er nog een groot gebrek aan fundamenteel economisch onderzoek van het 'wapenprobleem'. In Nederland bezit Duisenberg met zijn in 1965 verschenen proefschrift nog steeds min of meer het monopolie.

Toch gaat het hier om een ook voor economen zeer belangrijke materie. Niet in het minst vanwege de enorme omvang en groei van de militaire uitgaven - die nu in totaal 6% van het wereld-BNP beslaan. Zeer verontwaardigd is dat deze categorie uitgaven juist in veel ontwikkelingslanden in de afgelopen jaren een steeds groter deel van de schaarse middelen opslokt. In een tijd van wereldeconomische teruggang vormt de militaire sector als zijnde 'niet-productief' uiteraard een goed aanknopingspunt voor bezuinigingen. Maar, kan men zich afvragen, is de wapenproductie wel in alle opzichten contra-productief? In de eenvoudige Keynesiaanse gedachtegang kan de militaire sector toch, dankzij de multiplier-werking, als een anti-cyclisch instrument worden gehanteerd? Nog afgezien van het feit of hij een geschikte motor van het economisch herstel vormt, blijkt de keuze van een ander theoretisch kader weer tot geheel andere inzichten te leiden. Tijdens de conferentie 1984 van de Studiekring Post-Keynesiaanse Economie (SPKE)² die als thema 'Economie, bewapening en ontwikkeling' droeg, kwam dit duidelijk naar voren. Het onderwerp werd aan de hand van drie subthema's behandeld.

Eerst was het woord aan prof. De Haan (RUG) over 'De invloed van militaire bestedingen op de economie van de ontwikkelde landen', daarna volgde het referaat van drs. Terhal (EUR) 'Bewapening en ontwikkeling' en tenslotte was er de meer interdisciplinaire bijdrage van de bekende polemoloog prof. Røling (RUG) getiteld 'Bewapening, ontwapening, ontwikkeling en veiligheid'.

De Haan

De Haan betreurde de zeer geringe belangstelling vanuit de economie voor onderzoek naar de effecten van militaire uitgaven, 'van systematisch en enigermate gecoördineerd onderzoek op dit terrein is geen sprake'. Hij trachtte aan de hand van een neoklassiek groei-model causale verbanden te traceren tussen militaire uitgaven en de nationale economie. De Haan concentreerde

zich op elementen van het economisch proces en dus op de stroomgrootheden van het economisch systeem, met name het nationaal inkomen, de inflatie en de werkloosheid (de betalingsbalans is echter buiten beschouwing gelaten).³ Aspecten van de economische structuur (zoals de conversieproblematiek) kwamen niet aan de orde. Enerzijds wel logisch omdat het neoklassiek model die mogelijkheden niet biedt. Anderzijds doet een dergelijke beperkte analyse wat vreemd aan te midden van Post-Keynesianen die geneigd zouden moeten zijn om juist de economische structuur diepgaand te bestuderen.

Terecht wees prof. De Haan nadrukkelijk op de data-problematiek: op het gebrek aan standaardisatie en beschikbaarheid, het waardering- en wisselkoersvraagstuk.

Overigens speelt ons dat vooral parten bij de interpretatie van Warschaupact cijfers.

De Haan concludeerde dat er voldoende redenen zijn om de effecten van militaire uitgaven op economische groei als negatief te beoordelen. De militaire sector legt een groot beslag op groei (aanbod-)factoren - arbeid, kapitaal, technologie en grondstoffen. Defensie-aankopen - of het nu gaat om tanks of munitie - zijn in wezen consumptieve uitgaven. Reductie van de militaire bestedingen kan derhalve tot een verschuiving van consumptie naar investeringen leiden. Wat betreft de technische vooruitgang blijken de 'spin-off' effecten van de militaire naar de civiele sector vrijwel nihil; militair onderzoek stimuleert de economische groei minder dan onderzoek in de civiele sector.

Zijn analytische beschouwing krijgt een ondersteuning van de empirie: studies m.b.v. input-output methode en econometrische schattingsmethode bewijzen dat herallocatie van militaire bestedingen naar civiele doeleinden de economische groei bevordert. Wat de werkloosheidsbestrijding betreft kan de militaire sector beschouwd worden als een inadequaat anti-cyclisch instrument: 'De militaire besteding als werkgelegenheidsscheppend instrument kan de vergelijking met de civiele sector niet doorstaan.'

Werkt de militaire sector inflatoir? Onzin, zegt De Haan. Inflatoire effecten zijn afhankelijk van andere factoren - de autonome kostenstijging, de manier van tekortfinanciering.

Kijk maar naar de jaren zeventig; het inflatietempo ging snel omhoog terwijl het aandeel van de militaire sector in het bruto-nationaal product afnam. De redenering van niet-economen - militaire bestedingen en productie zijn niet-productief dus inflatoir m.a.w. koopkracht is gecreëerd zonder overeenstemmend aanbod - is niet juist. In ieder geval zijn militaire uitgaven niet meer inflatoir dan andere overheidsuitgaven.

De Haan's coreferent -drs. Schokkaert (Leuven)- had een andere invalshoek genomen: de 'theory of public choice'. De bedoeling die de 'theory of public choice' aan de militaire uitgaven toekent is de voorzieningen van het collectieve goed 'veiligheid'. Van Musgrave's klassieke driedeling in allocatie-, distributie- en stabilisatiedoelinden kreeg t.a.v. militaire bestedingen de eerst prioriteit. Als het publieke goed 'veiligheid' optimaal is gealloceerd dan is de vraag naar de effecten van militaire uitgaven op de economische groei triviaal. Binnen de theorie van collectieve besluitvorming in een representatieve democratie komt een interessante verwante vraag op: Waarom zijn de militaire uitgaven zo groot, als een gedeelte van de kiezers daar tegen is? De theorie verklaart dat het samenspel van verschillende krachten - de individuele kiezer stemt op bundels van maatregelen, vervolgens ontstaat er een discrepantie tussen de individuele preferenties en de collectieve uitkomst; dit gebeurt mede onder invloed van pressiegroepen - verantwoordelijk kan worden gesteld voor de snelle groei van de overheidsuitgaven.

Terhal

De tweede discussie was gericht op de Derde Wereld-aspecten van bewapening waarbij het gehanteerde begrip ontwikkeling (incl. vervulling van sociaal-economische mensenrechten) de diepte van de studie vergrootte. Terhal beschouwde militarisering in de Derde Wereld als een globaal proces met politieke, sociale en economische aspecten. Deze aanpak werd door prof. Goudzwaard, zijn coreferent, zeer gewaardeerd.

Volgens Goudzwaard bleek hieruit dat de post-keynesiaanse visie de meest interessante conclusies over de relaties tussen bewapening en ontwikkeling biedt. Door het begrip 'economische ontwikkeling' ruim op te vatten komt de tegenstelling tussen armoedebestrijding en de opbouw van een nationale veilig-

heidsstaat goed naar voren. De conclusie is duidelijk: militarisering is aantoonbaar slecht voor de ontwikkeling van arme landen.

Terhal maakte een poging om de uitweg te schetsen.

Dat moet gebeuren langs drie simultane sporen. In de eerste plaats d.m.v. kritiek op het bestaande 'internationale systeem' en met name op de institutie van de nationale staat waarin materialisme en de neiging tot geweld aan elkaar verbonden zijn. Het tweede spoor is het ontwerpen van concrete voorstellen voor conversie (alternatief gebruik van militaire middelen ten gunste van ontwikkeling). Het derde spoor betreft de mobilisering van de vrijheid.

Röling

De derde discussieronde was gebaseerd op het interessante en heldere referaat van de bekende polemoloog - prof. Röling. Hier stond het begrip veiligheid centraal. Daarmee tracht Röling verbanden tussen bewapening en ontwikkeling op te sporen. Omdat veiligheid niet langer 'the gift of nature' maar 'the starting point of policy' blijkt te zijn, ontstaat er een tendens om dit begrip omvattender te maken, naarmate de belangen van de moderne staat groeien.

Röling constateert dat naast militaire en ideologische ook economische doeleinden (i.v.m. fysieke beperkingen van grondstoffen) worden inbegrepen. Dat brengt met zich mee grote risico's op conflicten. Röling beschouwt alleen de schaarste van grondstoffen conflictogeen en laat andere mogelijke oorzaken als de bescherming van afzetmarkten buiten beschouwing. De kansen op conflict kunnen vermeden worden 'if affluence and growth are abandoned as basic values'. De andere uitweg is de functie van militaire macht weer te beperken tot het bewaren van militaire veiligheid.

Als de functie van militaire macht wordt beperkt is de zaak nog niet opgelost. Dan hebben wij te maken met het wapen-dilemma van onbruikbare (door technologie) en onmisbare (afschrikingsfunctie in verdedigingsstrategie) wapens. Dat heeft geweldige economische gevolgen in de vorm van stijgende kosten van productie van onbruikbare goederen. En nog erger: nucleaire wapens vormen eerder een bedreiging dan een bescherming van de toekomst van de mensheid.

Onderwijl blijft de kloof tussen arme en rijke landen groeien. Röling's aanbeveling is dat in het kader van een NIO het rijke deel van de wereld de gevolgen van de eigen materiële levensstandaard en economische groei dient te aanvaarden voor de economische ontwikkeling van de Derde Wereld. Dat veronderstelt een ingrijpende wijziging in denken en doen! 'Het gaat hier niet om 'good will' maar om 'good sense', zegt Röling. Vredeshandhaving dient volstrekte prioriteit te hebben in het tijdperk van allesvernietigende wapens. Er moet een harmonie van belangen tot stand worden gebracht d.m.v. ontwapening bij de rijke en ontwikkeling bij de arme landen!

Prof. Waardenburg (EUR) stelde zich d.m.v. een Tinbergiaanse analyse in coreferaat tot doel politieke recepten 'om wat te doen' in

een wat ander licht te plaatsen. Tinbergen onderscheidt middelen (instrumenten) en doelen van economische politiek. Zij dienen onderling op elkaar afgestemd te worden om de gewenste doelen te bereiken. Wanneer een verzameling instrumenten beschikbaar is om een verzameling doeleinden te dienen, hoeft er géén verband tussen subsets van beide verzamelingen te bestaan. Daarom moet overwogen worden of een gecombineerd gebruik van economische, politieke, militaire en juridische instrumenten niet én veiligheid én ontwikkeling kan dienen. Het systeem moet dan in zijn volledige interdependentie geanalyseerd worden: een aanzienlijke complicatie, maar één die wellicht nieuwe perspectieven voor het handelen opent.

Slotopmerkingen

Het blijkt zeer interessant en nuttig om de relaties tussen economie, bewapening en ontwikkeling vanuit verschillende visies te belichten. Bij alle verschillen kan toch een gemeenschappelijke conclusie worden getrokken, n.l. dat de bewapening duidelijk meer negatieve dan positieve gevolgen geeft, zowel voor de economie van de rijke landen als voor de ontwikkeling van de Derde Wereld. Traditiegetrouw werd de conferentie besloten met een ledenvergadering van de SPKE. Het onderwerp van de conferentie 1985 zal zijn 'Ontwikkelingen in het arbeidsproces', dat al in de eerste stemronde werd verkozen, onder meer boven het voorstel van Prof. Nentjes 'Keynesianisme in de verdediging', dat alleen de steun van de indiener vergaarde. Betekent dat dat Keynes weer in de aanval is?

Tot slot nog een aardig discussiepunt: het voorstel om onder het motto 'wie de jeugd heeft, heeft de toekomst' studenten de mogelijkheid van een gratis lidmaatschap aan te bieden. Momenteel geldt voor studenten een gereduceerd tarief van f. 20,- per jaar, waarvoor zij ook het jaarboek ontvangen. De aanwezige economen waren het echter snel met elkaar eens dat de inelastische vraag van de kant van de studenten dit oordeel banaal maakte. Maar als de contributie géén drempel voor studenten vormt, wat dan wel?

Voetnoten:

1. Symposium map 'Wapenbeperking en Economie' nov. '81
2. De naam Post-Keynesiaanse Economie verwijst dat in het tijdperk na Keynes, de gerichtheid op nieuwe problemen en nieuwe theoretische visies van belang is voor vruchtbare economisch onderzoek. Meer over SPKE is te vinden in het laatste jaarboek 'Internationale Keynesianisme' in de epiloog.
3. Ec. systeem bestaat uit ec. structuur, ec. proces en ec. orde: W. Driehuis 'Zes scenario's van economische politiek' Maandschrift Economie jaargang 46, 1982

Gosia Bos

meetbare grootheden wordt gewerkt. Dit kan niet worden gezegd van effectiviteitsmeting van reclamecampagnes en dergelijke.

De benadering van Postma gaat niet van het abstracte theoretische niveau uit dat Kotler gebruikte. Gebruikt Kotler het strategische niveau om af te dalen tot het praktische, Postma gebruikt de praktijk om tot enige theorie te geraken.

De theorie kan het uiteindelijke redmiddel zijn van een onderneming die het niet lukt uit het rode te blijven. Strategie bedrijven is mooi maar moet het uitvloeisel zijn van de dagelijkse werkelijkheid en niet de beoordeling van weke gegevens die achteraf meestal onjuist blijken te zijn.

De beheersingscyclus bij Postma loopt via de prestatie van de verkoop, die prestatie kan ertoe leiden dat een nieuwe weg wordt ingeslagen en een nieuwe strategie wordt opgesteld. Een minder hoogdravende methode en voor ieder bruikbaar.

Het aardige van dit boek is dat ik eindelijk begrepen heb hoe je met marketing aan de slag kunt zonder een informatiesysteem en procedure gegevens.

Een boek dat waarschijnlijk meer met principes te maken heeft dan Kotler in zijn boeken weet te bereiken. Wat mij aangaat zou het op de literatuurlijst mogen.

HPK

JONGE BEDRIJFSECONOMEN VAN THEORIE NAAR ACCOUNTANTSPRAKTIJK

De accountancy vindt zijn basis in de bedrijfs-economie.

Vandaar dat Klynveld Kraayenhof & Co. jonge bedrijfseconomen die registeraccountant willen worden een interessante loopbaanmogelijkheid aanbiedt. Een combinatie van werken en doelgericht verder studeren om straks een functie als accountant te bereiken.

TOEKOMST

Grote internationale ondernemingen behoren tot onze cliënten, maar ook zeer veel kleine en middelgrote bedrijven en instellingen in Nederland.

In onze op dienstverlening ingestelde flexibele organisatie krijgen jonge bedrijfseconomen de gelegenheid een brede ervaring op te doen. Werken op kwalitatief hoog professioneel niveau met een grote mate van zelfstandigheid en afwisseling in het werk.

Dat moet ook wel want wij vinden dat zij allround registeraccountant moeten worden.

Ons planningssysteem en loopbaanplan zijn gericht op interne promotie naar functies op hoog niveau. Ze voorzien in de inzet bij grote en kleine cliënten waar gevarieerde controle- en adviesopdrachten worden uitgevoerd in kleine teams.

In combinatie met werkoverleg en vak-technische ondersteuning door het Directoraat Vaktechniek biedt dit de reële mogelijkheid snel te onderkennen welke controle-aanpak de beste is. Ook een eventuele specialisatie in de EDP-auditing of het organisatieadvieswerk hoort daarbij. Uitzending naar het buitenland behoort - zeker na het afstuderen - tot de mogelijkheden.

STUDEREN

Voor de accountantsstudie worden ruime faciliteiten geboden.

Daarnaast hebben wij een intern opleidings-programma dat voor economen begint met een speciale introductie cursus van vier maal een week.

Het permanente educatieprogramma zorgt ervoor dat U ook na Uw afstuderen als accountant bij kunt blijven.

INLICHTINGEN

Indien U zich tot het boeiende accountants-beroep voelt aangetrokken zullen wij U gaarne nader informeren. Een psychotechnisch onderzoek maakt deel uit van de selectie-procedure.

Een gesprek kunt U telefonisch of schriftelijk aanvragen bij het Hoofd van de afdeling Personeelszaken, Prinses Irenestraat 59, 1077 WV Amsterdam. Telefoon 020- 5461238.

Voor meer informatie kunt U gebruik maken van Viditel/Job-data * 30346.#

WERKEN IN DE ACCOUNTANCY

Mogelijkheden genoeg.
Klynveld Kraayenhof & Co. is een groot Nederlands accountantskantoor met 24 kantoren in Nederland. Wij maken deel uit van een federatief samenwerkingsverband van accountantskantoren over de gehele wereld: Klynveld Main Goerdeler (KMG).

Deze samenwerking met collega's in zeer veel landen versterkt de internationale oriëntatie en slagvaardigheid. Het hoofdkantoor van KMG is in Amsterdam gevestigd.

De dienstverlening van Klynveld Kraayenhof & Co. omvat niet alleen de controle van de jaarrekening maar zeker ook adviezen op automatiserings, administratief, organisatorisch, bedrijfseconomisch en fiscaal gebied.

Vanzelfsprekend biedt een dergelijke organisatie haar medewerkers een scala van mogelijkheden.

Klynveld Kraayenhof & Co.

Accountants

Klynveld Kraayenhof & Co. is gevestigd in:
Amsterdam, Almere, Amersfoort, Apeldoorn, Arnhem, Breda, Deventer, Doetinchem, Dordrecht, Drachten, Eindhoven, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Heerlen, Hengelo, 's-Hertogenbosch, Hoorn, Leeuwarden, Middelburg, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht, Zwolle

Prinses Irenestraat 59.
Postbus 7137,
1007 JC Amsterdam.
Telefoon: 020-5469111,
Telegramadres: Audit,
Telex: 16506 Audit NL.

Raad & Daad

grenzen aan de macht

De honderdvijfveertigste vergadering van de faculteitsraad vond plaats op 10 september. In februari valt er dus een jubileum te vieren: 150 vergaderingen lang faculteitspolitiek. Vijf vergaderingen voor het jubileum bleek de raad toch nog onervaren genoeg om bijna een slipper te maken.

De algemene inleiding is al jaren zowel het zorgenkindje als het troetelkindje van de faculteit. Ook nu het inleiding algemene economie is gaan heten breekt het nog harten en heeft het nog kinderziektes. De opzet van a.i./i.a. is altijd geweest om door middel van thematisch onderwijs een inleiding te geven op het zware werk van later in de studie. De programmacommissie heeft dat keurig in hun rapport geschreven en als dat ding niet onder een grote stapel mappen in mijn slaapkamer had gelegen dan had ik het hier geciteerd.

Bijvoorbeeld aan de hand van het thema werkloosheid kunnen eerste-jaars in aanraking komen met economisch beleid, macro economische analyse, arbeidsmarkttheorie, openbare financiën, ecgv (om te kijken wat het betekent om per definitie volledige werkgelegenheid te hebben), welvaartstheorie (om te bekijken wat het betekent om per definitie geen volledige werkgelegenheid te hebben) en zelfs i.e.b. en ontwikkelingseconomie passen onder deze paraplu.

Een recentere voorbeeld van thematiek werd door de illustere Paul van Batenburg geleverd. Hij zou graag zien dat inleiding algemene tot aan derde dinsdag van september een brede voorbereiding geeft op de miljoenennota. Dit alles zo interessant onderwezen dat alle 350 eerste-jaars op D-day als één mens vol spanning de live uitzending van de troonrede volgen. (Iets wat op de school van m'n zusje -Mikojel- bij het vakje economie m.b.v. video wel gebeurd).

Kortom, de bedoelingen waren en zijn goed. De uitwerking minder. Studenten komen niet al te enthousiast naar de colleges. Verwachten een schoolsysteem waarin ze leren dat Y niet alleen C + I is, maar tevens de hele rest van het alfabet. Merken dat er een 'vrijere' houding van ze wordt verwacht, proberen zich aan te passen om dan na tien weken - als i.a. voorbij is - alsnog schools de rest van het alfabet te krijgen voorgeschoteld.

De docenten zijn ook niet al te positief ingesteld. Bij een betrouwbare doch eenzijdige steekproef onder docenten micro bleken alleen Pieter Boot en Jos de Beus het i.a. onderwijs leuk te vinden.

Dan heb je nog de institutionele kant van de zaak; vakgroepen, leerstoelen. De meeste vakken - alle minus de combinatievakken - worden door een vakgroep afgehandeld. Soms zelfs door één leerstoel.

A.i./i.a. is een samenraapsel van vakgroepen en leerstoelen. Bedoeling was dat eerst het thema gekozen zou worden, daarna overlegd zou worden over de wijze van aanpak en als consequentie daarvan de verde-

ling over leerstoelen en vakgroepen naar boven kwam.

De vakgroepen en leerstoelen hebben echter, om niet onbegrijpelijke redenen, een soort landjepik uitgevoerd. Vooraf de i.a. verdeeld. Dan is er ook nog de onderwijscommissie die normen hanteert aan de hand waarvan ze onderwijsprogramma's een positief dan wel negatief advies aan de raad meegeeft en die onderwijsbeoordelingen houdt. Zo, een langere inleiding had ik niet kunnen bedenken.

de kwestie

In de raad kwam aan de orde de, verlate, goedkeuring van het programma i.a. De raad had dit programma aangehouden omdat er onenigheid bestond tussen macro- en micro omtrent de invulling van het openbare financiën deel i.a. (macro anti Koopmans en Welink). Gedurende het zomerreces hadden de twee vakgroepen de vredespijp gerookt en aan hetzelfde gezellige kampvuur zat ook de oc die de overeenkomst met positief advies aan de raad doorgaf.

De raad was nog lang niet tevreden op 10 september. Want het OF gedeelte was te zwaar, en het was niet thematisch. Dat was nog te volgen maar wat daarna in de raad gebeurde ging iets te snel.

Stap I: OF in i.a. naar beneden. Stap II: elders ruimte voor OF ten koste van ECGV. Zoals de besluitenlijst het stelt;

'145.05 Naar aanleiding van het programma Inleiding Algemene wordt het faculteitsbestuur opgedragen met vakgroep micro-economie te overleggen, opdat een meer evenwichtige verhouding tussen de samenstellende onderdelen van het totale verplichte gedeelte wordt verkregen; m.n. zou een verschuiving in de verhouding tussen Openbare Financiën en ECGV ten gunste van eerstgenoemde vakgebied dienen plaats te vinden.'

Die tweede stap is te snel gezet en bleek fout. Waar kwam ECGV vandaan? Tja, dat noemde de voorzitter opeens en stelde 'dat het belachelijk was dat je wel de OF van oosteuropa leerde kennen maar onvoldoende de OF van Nederland' of iets in die richting. U kent onze dekaan.

Waarom moest openbare financiën worden uitgebreid, en niet worden ingekort omdat het te zwaar bleek? Tja, dat is zo iets.

De raad had kennelijk, zoals het bestuur, nog wel in het achterhoofd de litanie van Van Winden dat hij er zo bekaaid af was gekomen met de verdeling binnen de vakgroep omdat ten tijde van de programma commissie er een vacature was voor zijn leerstoel (mening

bestuur) dan wel omdat Goedhart geen interesse had in de prédoctoraal studenten (welingelichte kringen).

We, raad & bestuur, wisten niet dat de vakgroep aan het verzoek van VW reeds had voldaan. Dat werd het bestuur pas later duidelijk. Eerst had zij een gesprek met Ellman, Van Winden en Hartog. Helaas is daar geen slot-resolutie op schrift gesteld want amper een dag later bestonden er zes versies van de gemaakte afspraken.

Er waren geen gemaakte afspraken. Het db had de boodschap van de raad doorgegeven: OF lichter in i.a., uitholling OF later misschien gecompenseerd met ECGV.

De heren van de vakgroep vroegen zich eerst af of de raad daar wel iets over te zeggen had, maar ons aller jurist Cosijn kon overtuigend aantonen dat de raad op het eind een touwtrekwedstrijd zou winnen.

Toen kwam Knaack, dr. R.K. Knaack, in actie. Met een uitgekende lobbycampagne - hetgeen overigens gezien de omstandigheden een overlevingsstrategie was - toonde hij aan dat raad en bestuur onvoldoende geïnformeerd waren op het moment dat ze hun besluiten namen (maar het waren nog geen besluiten).

Cosijn en ondergetekende hebben daarentegen kunnen achterhalen dat het informatietekort te wijten was aan de vakgroep. Die zal het echter wel de oc verwijten enz.

Een van de dingen die boven kwamen was dat Van Winden een inleiding OF in de i.a. gaf. FOUT! Verder bleek de vakgroep de prédoctoraal fase te verdelen over de leerstoelen met inbegrip van i.a. FOUT! De vakgroep komt nu met een nieuw voorstel. De raad zal voortaan bij de programma's een grotere mate van detaillering vereisen om het informatie tekort op te heffen. Ruud Knaack wou ik voordragen voor de lobby-award 1984. Hij heeft echter zelf al een betere beloning bedacht; op verzoek van Boukema is hij kandidaat bestuurslid. Iedereen nu gelukkig? Nee, de eerstejaarsstudenten nog niet. WORDT VERVOLGD.

Marcel Michelson

Rectificatie

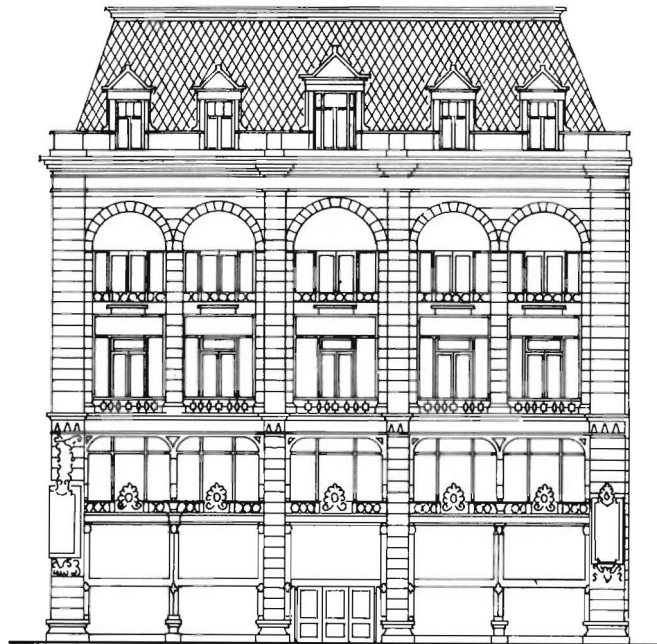
In Raad & Daad van Rostra 115 werd gesteld dat d.s. V. Wesseling de verantwoordelijke was om slechts zes dagen voor herkansing tentamenuitslagen bekend te maken. Had ik hoor en wederhoor toegepast dan zou er een wat genuanceerder beeld zijn ontstaan. a) Het ging om meer dan zes dagen, b) V. Wesseling was niet verantwoordelijk. Hiervoor mijn excuses. Het blijft ongehoord dat tentamenuitslagen pas uiterst kort voor een herkansing bekend raken. De Vaste Commissie voor de Examen werkt momenteel een regeling uit.

SCHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN

Een ruime keuze op het gebied van:
accountancy, financiering, automatisering, marketing
organisatie, economie, geografie

Anske, B. - de ondergang van de Tilburgse Hypotheekbank Kluwer 1984	f 42.50
Asselain, J.C. - Planning and profits in socialist economies Routledge 1984	f 65.95
Bartlett, B. and Roth T.P. - The supply-side Solution Macmillan 1983	f 42.60
Goldsmith, W. and Clutterbuck D. - The Winning Streak Britain's top companies reveal their formulas for success Weidenfeld 1984	f 53.05
Grove, A.S. - High output management Souvenir Press 1983	f 46.80
Malkiel, B.G. - A random walk down Wall Street Norton paperb.	f 38.90
McCormack, M.H. - What they don't teach you at Harvard Business School Bantam 1984	f 43.70
Mandel, E. - De Krisis 1974-1983 de feiten, hun marxistische interpretatie Uitg. Leon Lesoil 1983	f 32.50

Mey, A. - Sparen en Beleggen, praktische adviezen Prisma, Spectrum 1984	f 7.90
de Neubourg, C. en Kok L. - Arbeidstijdverkorting Aula, Spectrum 1984	f 12.50
Non-Profitorganisaties - een bundel opstellen nivra geschrift nr.34, Kluwer 1984	f 39.50
Presley, J.R. - a guide to The Saudi Arabian Economy Macmillan 1984	f 119.50
Ray, A. - Cost-Benefit analysis, issues and methodologies World Bank/John Hopkins 1984	f 49.75
Rukeyser L. - What's ahead for the Economy the challenge and the chance Simon and Schuster 1983	f 63.65
Van Zuthem H.J. Mensen en machten in het economische leven een inleiding in de economische sociologie Va, Loghum Slaterus 1984	f 26.50

scheltema holkema vermeulen b.v.

boekverkopers sedert 1853 spui 10, 1012 WZ amsterdam tel.020-26 72 12